

Železna cesta 16, 1000 Ljubljana
T: 080 81 80
E: gp@zagovornik-rs.si

Zadeva: 050-6/2023/14
Datum: 3. 6. 2026

OCENA DISKRIMINATORNOSTI ZAKONA ALI DRUGEGA PREDPISA PO 38. ČLENU ZVarD

Ocena diskriminatornosti prvega odstavka 13. člena ZUSZJ

Uvedba postopka in navedbe udeležencev

Zagovornik načela enakosti (Zagovornik) je izvedel postopek ocene diskriminatornosti 13. člena Zakona o uporabi slovenskega znakovnega jezika¹ (ZUSZJ).

Postopek je začel na podlagi pisma pobudnice, ki je navedla, da je aktivna uporabnica tolmačev znakovnega jezika, katerih storitve plačuje z vavčerji. Na Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ) je poslala vlogo za povečanje števila ur vavčerjev na letni ravni. Njena vloga je bila zavrnjena s pojasnilom, da je takšna zavrnitev v skladu z določbami ZUSZJ. Meni, da je omejena uporaba 30 ur vavčerjev na leto diskriminatorna.

*

Zagovornik je oceno diskriminatornosti ZUSZJ opravil na podlagi 38. člena Zakona o varstvu pred diskriminacijo² (ZVarD), skladno s katerim lahko oceni, ali je zakon oziroma drug predpis diskriminatoren, nato pa o tem obvesti predlagatelja postopka za oceno ustavnosti in zakonitosti ali z zahtevo sam začne postopek za oceno ustavnosti oziroma zakonitosti po Zakonu o ustavnem sodišču³ (ZUstS) pred Ustavnim sodiščem Republike Slovenije (Ustavno sodišče).

Zagovornik je predpis skladno s svojimi zakonskimi pristojnostmi presojal po vsebini in to samo z vidika svojih pristojnosti. Zagovornik ni tisti državni organ, ki bi lahko sprejel končno odločitev, da predpis ni skladen z Ustavo Republike Slovenije⁴ (Ustava) ali kakorkoli vplival na vsebino predpisa. Zagovornik ima v ZVarD zgolj pooblastilo, da izvede oceno diskriminatornosti in če oceni, da je predpis diskriminatoren, lahko ravna skladno z 38. členom ZVarD.

*

¹ Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika (Uradni list RS, št. 96/02).

² Zakon o varstvu pred diskriminacijo (Uradni list RS, št. 33/16, 21/18 - ZNORG).

³ Zakon o ustavnem sodišču (Uradni list RS, št. 64/07 - uradno prečiščeno besedilo, 109/12, 23/20, 92/21).

⁴ Ustava Republike Slovenije (Uradni list RS/I, št. 33/91, Uradni list RS, št. 42/97 - UZS68, 66/00 - UZ80, 24/03 - UZ3a, 47, 68, 69/04 - UZ14, 69/04 - UZ43, 69/04 - UZ50, 68/06 - UZ121,140,143, 47/13, 47/13, 75/16 - UZ70a, 92/21 - UZ62a).

V postopku ocene diskriminatornosti predpisa je Zagovornik preučil ZUSZJ, Tarifo za tolmače slovenskega znakovnega jezika⁵ (Tarifa), Zakon o osebni asistenci⁶ (ZOA), Zakon o izenačevanju možnosti invalidov⁷ (ZIMI), Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov⁸ (ZZRZI), svojo odločitev pa je oprl tudi na določbe Ustave Republike Slovenije⁹ (Ustava), Konvencije o pravicah invalidov¹⁰ (MKPI) in druge dokumente, ki so jih sprejele Organizacija združenih narodov in njene specializirane organizacije, Lizbonsko pogodbo¹¹ in Listino o temeljnih pravicah Evropske unije¹² ter protidiskriminacijske direktive¹³ Evropske unije. Zagovornik je preučil tudi odgovore na poizvedbo z dne 25. 7. 2023, ki so jih posredovali MDDSZ ter Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije (ZDGNS), Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana (ZGNLj), Združenje gluhih Slovenije 14 11 (ZGS 14 11) in Zavod združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik (ZZTSZJ).

*

Po preučitvi navedb predlagateljice je Zagovornik poslal več zaprosil za posredovanje pojasnil, med drugim tudi MDDSZ kot resorno pristojnemu ministrstvu.

Iz odgovora¹⁴ je Zagovornik kot bistveno razbral, da je po oceni MDDSZ razlog za razlikovanje med situacijami, ko se gluha oseba znajde v postopku pred državnim organom, organom lokalne samouprave, izvajalcem javnih pooblastil ali javne službe (prvi odstavek 10. člena oz. 12. člen ZUSZJ) in med drugimi življenjskimi situacijami (drugi odstavek 10. člena oz. 13. člen ZUSZJ) v tem, da posameznik v druge življenjske situacije vstopa prostovoljno.

Pojasnili so, da posebna ocena ali študija o tem, koliko ur tolmačenja »v drugih življenjskih situacijah« potrebujejo gluhe osebe letno, ni bila narejena, so pa bili pri pripravi obravnavane ureditve upoštevani predlogi Zveze društev gluhih in naglušnih Slovenije in Zavoda Združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik. Izpostavili so, da imajo v sedanji ureditvi vsi gluhi dano enako možnost koriščenja certificiranih tolmačev.

MDDSZ so v odgovoru pojasnili, da je ureditev prvega odstavka 13. člena ZUSZJ po njihovi oceni primerna in ustrezna, saj je izkoriščenost vavčerjev približno polovična. V zvezi s tem so pojasnili, da v Sloveniji živi približno 1.500 gluhih in je dne 31. 12. 2023 imelo pravico do uporabe znakovnega jezika skupno 1.047 gluhih oseb. V letu 2022 je bilo 16.469 ur tolmačenja plačanih z vavčerjem, 10.338 ur tolmačenja pa je bilo opravljenih pred državnimi institucijami, skupaj torej 26.807 ur. Na podlagi teh podatkov ocenjujejo, da je uveljavljena ureditev primerno sredstvo za doseg cilja, saj glede na število neizkoriščenih vavčerjev sklepajo, da imajo

⁵ Tarifa za tolmače slovenskega znakovnega jezika (Uradni list RS, št. 106/12, 203/20 - ZIUPOPĐVE, 167/21, 53/22).

⁶ Zakon o osebni asistenci (Uradni list RS, št. 10/17, 31/18, 172/21).

⁷ Zakon o izenačevanju možnosti invalidov (Uradni list RS, št. 94/10, 50/14, 32/17).

⁸ Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (Uradni list RS, št. 16/07 - uradno prečiščeno besedilo, 87/11, 96/12 - ZPIZ-2, 98/14, 18/21).

⁹ Ustava Republike Slovenije (Uradni list RS/I, št. 33/91, Uradni list RS, št. 42/97 - UZS68, 66/00 - UZ80, 24/03 - UZ3a, 47, 68, 69/04 - UZ14, 69/04 - UZ43, 69/04 - UZ50, 68/06 - UZ121, 140, 143, 47/13, 47/13, 75/16 - UZ70a, 92/21 - UZ62a).

¹⁰ Zakon o ratifikaciji Konvencije o pravicah invalidov in Izbirnega protokola h Konvenciji o pravicah invalidov (Uradni list RS, št. 37/08).

¹¹ Dostopno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX:12007L/TXT>

¹² Dostopno na: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:sl:PDF>

¹³ Naštete so v 3. členu ZVarD.

¹⁴ Listinska številka 050-6/2023/13

upravičenci zadostno število vavčerjev za uporabo v drugih življenjskih situacijah. Pri MDDSZ niso seznanjeni s podatkom, koliko ur tolmačenja, ki ni plačano z vavčerjem in ni opravljeno pred državnimi institucijami, je opravljenih v posameznem letu.

Glede ciljev, ki jih zasleduje omejitev iz prvega odstavka 13. člena ZUSZJ, so na MDDSZ pojasnili, da lahko gluhi poleg tolmačev za slovenski znakovni jezik pri komunikaciji uporabljajo tudi druge načine komuniciranja, predvsem različne tehnične pripomočke. Pojasnili so tudi, da je večini (predvsem že od rojstva) gluhih oseb znakovni jezik njihov materin jezik, nekateri gluhi pa uporabljajo tudi druge oblike sporazumevanja kot. npr. branje z ustnic; ter da razvoj tehnologije in načelo lažje in širše dostopnosti omogočata prijaznejši dostop do informacij. Navedli so, da tehnični pripomočki lajšajo premagovanje komunikacijskih ovir in prispevajo k boljši dostopnosti do informacij v gluhih prilagojeni tehniki - v slovenskem znakovnem jeziku; ob tem pa so pomembni tudi drugi podobni tehnični pripomočki, kot so mobilni telefoni UMTS, pripomočki za gluhe starše (baby cry), videotehnične naprave za prenos slike – za sprejemanje oz. oddajanje informacij v njihovem maternem jeziku (slovenskem znakovnem jeziku), budilke, hišni zvonci, FM-sistem, induktivna zanka. Navedli so tudi, da je gluhih namenjen klicni center za osebe z okvaro sluha, za omogočanje komuniciranja in pridobivanja informacij v prilagojenih tehnikah s področja državnih organov, organov lokalne samouprave, izvajalcev javnih pooblastil in izvajalcev javnih služb ter storitev javne narave.

Glede predloga, da bi se gluhih osebam omejitev števila ur, ko jim v ostalih življenjskih situacijah pripada pomoč tolmača za znakovni jezik, določila glede na individualne potrebe vsakega posameznika, so na MDDSZ odgovorili, da se individualne potrebe različnih posameznikov (tudi gluhih) spreminjajo in so odvisne od dnevnih potreb, zato jih je težko predvideti vnaprej za daljše časovno obdobje. Ocenili so, da bi bilo v primeru, da bi se gluhih osebam njihova potreba po upravičenosti do vavčerjev določala individualno, potrebno za vsako specifično situacijo ugotoviti, koliko vavčerjev gluhi dejansko potrebuje, kar bi pomenilo vsakič novo odločitev o obsegu pripadajočih vavčerjev. Glede na navedeno na MDDSZ menijo, da je veljavna ureditev bolj primerna od omenjenega predloga.

*

Zagovornik je poizvedbe opravil tudi pri drugih organizacijah, za katere je ocenil, da je njihova dejavnost povezana s tematiko gluhih. Zastavil jim je vprašanja glede obsega uporabe znakovnega jezika in pomoči tolmačev v drugih življenjskih situacijah, o drugih načinih komunikacije, ki jih imajo na voljo gluhi ter o morebitnih težavah, ki jim imajo gluhi zaradi omejenega števila vavčerjev, povprašal pa jih je tudi o predlogih za spremembo obstoječe ureditve. Odgovore je prejel od ZDGNS¹⁵, ZGNLj¹⁶, ZGS 14 11¹⁷ in od ZZTSZJ¹⁸. Bistvene dele odgovorov, ki jih je Zagovornik prejel, povzemamo v nadaljevanju:

Iz ZDGNS so pojasnili, da so sodelovali v postopkih sprejemanja ZUSZJ ter da so ob sprejemu sicer pozdravili tudi ureditev glede pravice do tolmača v drugih življenjskih situacijah, saj je leta prinesla spremembo na boljše. Vendar pa se je kasneje izkazalo, da so dejanske potrebe gluhih po tolmačih v drugih življenjskih situacijah zelo velike ter da celo presegajo potrebe po tolmačih v ustanovah javnega značaja, zato predlagajo povečanje obsega ur za uporabo pomoči tolmačev v drugih življenjskih situacijah. To stališče so potrdili tudi v ZGNS 14 11, saj

¹⁵ Listinska številka 050-6/2023/5

¹⁶ Listinska številka 050-6/2023/6

¹⁷ Listinska številka 050-6/2023/8

¹⁸ Listinska številka 050-6/2023/9

so navedli, da so se od uveljavitve ZUSZJ potrebe in želje uporabnikov storitev tolmačev spremenile, in ocenili, da omejitev na 30/100 vavčerjev letno ni skladna s potrebami gluhih in da hkrati ta omejitev tudi ni v skladu z MKPI in 62.a členom Ustave.

V ZGNLj so poudarili, da so potrebe gluhih oseb po uporabi tolmača v drugih življenjskih situacijah zelo raznolike in zajemajo vsa področja vsakdanjega življenja, kot je na primer nakupovanje, zagotavljanje servisnih storitev v domačem okolju in podobno. Ocenili so, da trenutna ureditev glede dostopnosti do tolmača in plačila storitev le tega ni v skladu s potrebami gluhih oseb.

Potrebe gluhih po tolmačih znakovnega jezika v drugih življenjskih situacijah so v ZDGNS ocenili kot mnogo večje kot 30/100 ur na leto. Primeroma so navedli, da gluhih zmanjkuje vavčerjev za plačilo tolmačev za pomoč pri nakupovanju, dodatnem izobraževanju in usposabljanju, za tolmačenje na prireditvah, za pomoč pri nakupu vozila in bele tehnike in tolmačenje na sestankih zbora stanovalcev.

Podobno so potrebe gluhih po tolmačih opisali in ocenili tudi v ZGS 14 11. Pojasnili so, da so potrebe gluhih različne, glede načinov uporabe vavčerjev pa so našteali naslednje situacije in navedli primere iz prakse, ki jih povzemamo v opombah:

- neformalna izobraževanja¹⁹, seminarji²⁰, delavnice, tečaji²¹ (npr. tečaj CPP²², tečaj prve pomoči, tečaj varnega dela s traktorjem, tečaj potapljanja, tečaj angleščine²³, računalniški tečaji, tečaj za osebni razvoj, tečaj za učitelja smučanja²⁴...),
- udeležba na sestankih, konferencah ali kongresih²⁵,
- zasebno zdravstvo, ki nima koncesije²⁶; psihološki / psihoterapevtski obiski,
- gledališče, kulturna dejavnost; predstavitev muzejev, galerij in otvoritev razstav; kulturni program in svečane prireditve, prejem priznanj; obisk v knjižnici,
- izleti, strokovne ekskurzija²⁷,
- trgovine (npr. nakup avta, računalnika, mobitela, pohištva...), banke,
- veterinarski obiski,

¹⁹ Uporabnik se želi prijaviti na univerzo za tretje življenjsko obdobje, vendar ne more, ker en študijski program traja 60 pedagoških ur.

²⁰ Uporabnik se želi udeležiti dvodnevne konference in potrebuje tolmača za 16 ur, pri čemer mora koristiti dva tolmača. To pomeni, da potrebuje 32 vavčerjev.

²¹ Uporabnik je v času podiplomskega študija koristil več kot 30 ur vavčerjev na leto (fakulteta mu namreč ni omogočila brezplačnega tolmačenja na predavanjih, seminarjih in izpitih), zato je v tem primeru vložil prošnjo za 100 ur na leto, kar mu je bilo odobreno zaradi statusa študenta. Vendar je obiskoval še druga predavanja in delavnice ob vikendih, ki so trajale od 6 do 7 ur na mesec, ter še vadbe s predavanji, pri čemer je moral vedno zelo paziti, da mu ni zmanjkalo vavčerjev za naslednja predavanja v tekočem letu, kar uporabniku predstavlja veliko omejitev pri nadaljnjem vseživljenjskem izobraževanju. Ostalo mu je samo še 30 ur, zaradi česar se ne more nadalje udeleževati večurnega izobraževanja po svoji izbiri, kot bi si želel.

²² Uporabnik, ki želi opraviti voziški izpit, bi potreboval 8 ur za tečaj prve pomoči, 16 šolskih ur za CPP, minimalno 20 ur za praktično usposabljanje, izpit za CPP in voziški izpit.

²³ Uporabnik se želi prijaviti na 30 urni tečaj angleščine, nemščine, slovenščine.

²⁴ Uporabnik želi postati učitelj smučanja in za to potrebuje najmanj 10 dni x 8 ur, to pomeni 80 vavčerjev, pri tem mora čakati tri leta, da pridobi 80 vavčerjev. V tem primeru je prisoten vsaj en tolmač, teh 80 vavčerjev pa ne more koristiti v druge namene, kot so npr. sestanki in druge zadeve. Pri tem mora uporabnik, ki želi postati učitelj smučanja, plačati tolmaču tudi stroške vozovnice za smučanje za 10 dni izobraževanja, pri čemer stroški niso zanemarljivi.

²⁵ Glede na 6. člen Pravilnika o delu tolmačev za SZJ in smernic za tolmačenje na posameznih področjih, ki so objavljene na: <https://www.tolmaci.si/wp-content/uploads/2021/05/Pravilnik-o-delu-tolmacev.pdf>, morata sestanke, konference, kongrese obvezno tolmačiti najmanj dva tolmača, ki se izmenjujeta na 20 minut, ne glede na trajanje tolmačenja. Pri tem velja, da je vsak tolmač upravičen do plačila za ves čas trajanja dogodka. To pomeni, da gluha oseba, ki se želi udeležiti dvodnevne konference, ki traja dva dni po 8 ur, porabi 32 vavčerjev.

²⁶ Uporabnik zaradi svojih težav obiskuje privatnega zdravnika, ki nima koncesije, zato je primoran plačati storitve tolmačenja s svojim vavčerjem.

²⁷ Uporabnik je potreboval tolmača za obisk sejma na Gospodarskem razstavišču, pri čemer je moral plačati strošek za vstop za svojega tolmača iz svojega žepa.

- tolmačenje na družinskih srečanjih²⁸,
- govorilne ure v zasebnem vrtcu,
- mediji (TV^{29 30}, časopisi, spletne strani³¹...),
- zaposlitveni razgovori oz. razgovori za službo³²; sestanki³³; krajevna skupnost, odvetniki, notarji,
- pridobivanje informacij³⁴, rezervacije ali kaj drugega po telefonu.

V ZGS 14 11 so poudarili, da omejitev iz prvega odstavka 13. člena ZUSZJ ni v skladu s potrebami gluhih. Navedli so, da mora veliko gluhih vsako leto dobro premisliti, za kakšen namen bodo uporabili 30/100 ur tolmačenja - vseh potreb in želja namreč s takšnim številom vavčerjev ni mogoče zadovoljiti. Nekateri gluhi se celo odpovedujejo izobraževanju, zaradi česar nato na primer niso več konkurenčni na trgu dela oziroma na trgu ne morejo delovati pod enakimi pogoji kot drugi udeleženci.

ZZTSZJ je posredovala statistične podatke o opravljenih urah tolmačenja v javnih institucijah in urah tolmačenja, plačanih z vavčerjem v letu 2022, ter pojasnili, da se potreba po tolmačih med gluhiimi upravičenci povečuje. Tako je bilo do 31.12.2022 opravljenih 16.469 ur (v letu 2021 je bilo 14.704 ur), ki so bile plačane z vavčerji, stroške katerih je kril MDDSZ, in 10.338 ur (v letu 2021 je bilo 9.308 ur), katerih plačniki so različne institucije, skupaj 26.807 ur (v letu 2021 je bilo skupaj 24.012 ur), kar je cca 12 % več ur tolmačenja v primerjavi z letom 2021. Ob efektivnih urah tolmačenja ima ZZTSZJ zabeleženo tudi 145 čakalnih ur (v letu 2021 je bilo 159 čakalnih ur).

Posredovali so tudi tabelarne preglede, iz katerih je razvidno, koliko ur tolmačenja so porabili uporabniki od leta 2017 dalje:

²⁸ Tolmačenje na družinskih srečanjih, kot bo pojasnjeno v nadaljevanju, ne spada na področje družbenega življenja, zato po vsebini ne gre za situacijo, na katero bi se nanašale določbe ZUSZJ. Prav tako glede zasebnega življenja ne veljajo določbe ZVarD.

²⁹ Uporabnik želi biti na tekočem glede novic v medijih in je torej aktivni državljan. Tolmačenje v slovenski znakovni jezik omogoča le RTV SLO, drugi mediji kot so POP TV, PLANET ter razne platforme in radio, kjer so objavljeni zelo zanimivi zvočni prispevki, ne omogočajo tolmačenja v slovenski znakovni jezik ali prepisa v pisno besedilo. V tem primeru uporabnik zaprosi tolmača za tolmačenje v slovenski znakovni jezik ali pa za prepis, tako mu hitro zmanjka vavčerjev, ko jih prejme na začetku leta ne glede na to, da temeljito dobro premisli, za katere zvočne prispevke želi imeti zagotovljeno tolmačenje. Če teoretično pogledamo, da bi uporabnik spremljal oddaje vsaj minimalno 5 ur na teden (skupaj je 52 tednov), bi potreboval najmanj 260 vavčerjev. Prikrajšan je tudi za spremljanje volitev, referendumov preko drugih medijev, namesto RTV SLO.

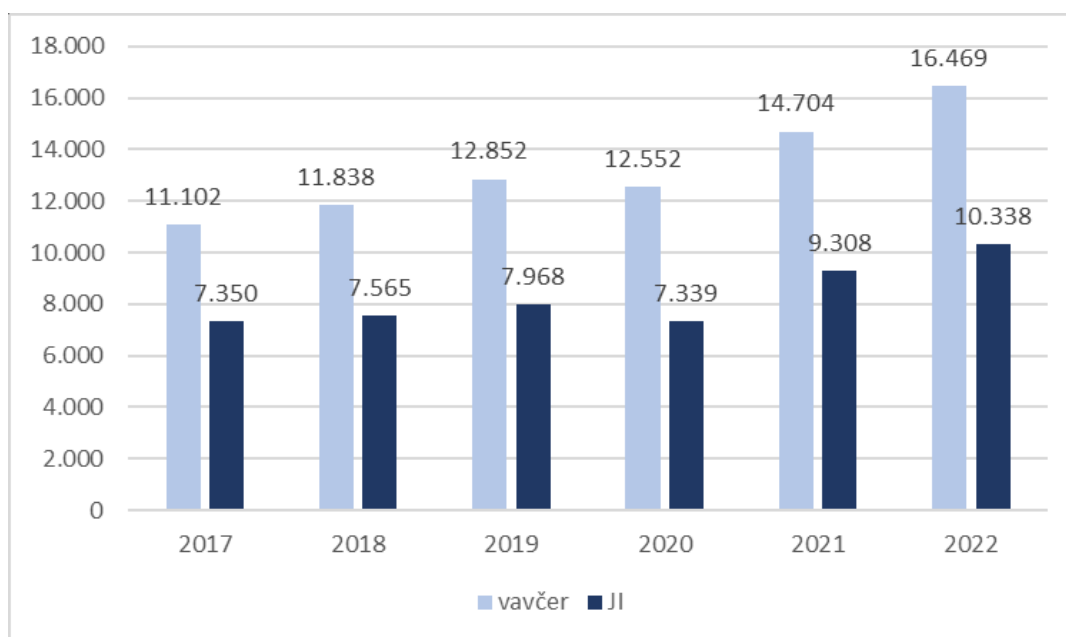
³⁰ Izjava gluhe uporabnice: »Med največjimi ovirami je okolje, ki ne dojame razlik in potreb med gluhiimi, jim ne da možnosti in spoštovanja. V vsakdanjem življenju se gluhi uporabnik srečuje s problemi, na katere slišči niti ne pomislijo. Komunikacija in informacija – tega ni vedno. Na primer: Prenosi tekem v živo so brez podnapisov, gluhi v politiki nima zadostne podpore, prav tako ni zagotovljenih sredstev za tolmače na nastopih. Kje je moja svoboda, če nimam možnosti obiskovati tečajev tujih jezikov? Kdo mi krije stroške tolmačenja, če mi država priznava le 30 ur vavčerjev na leto? Januarja skrbno razmislim, kako jih bom razporedila čez celo leto, ki ima 365 dni.

³¹ Uporabnik želi razumeti, kaj je napisano na spletnih straneh <https://www.24ur.com/>, <https://siol.net/>

³² Uporabnik zaprosi tolmača za pisanje življenjepisa, pisanje prošenj za službo, za razgovore za službo, klice za sestanke za službo itd.

³³ Uporabnik je šibek v znanju slovenskega jezika in ker ima s.p., mora zaprositi tolmača za pomoč pri pripravi ponudbe.

³⁴ Uporabnik želi razumeti, kaj je napisano na spletnih straneh FURS.

Iz dopisa ZGS 14 11 izhaja, da se gluhe osebe v situacijah, ko potrebujejo pomoč tolmača, pa za plačilo le tega nimajo več na voljo vavčerjev, le redko odločijo, da bodo storitev tolmača plačale same, saj je večina gluhih po njihovih informacijah zaposlenih na nižjih delovnih mestih in ima nižje dohodke. Pojasnili so, da gluhi v takih situacijah pogosto uporabijo pomoč družinskih članov, prijateljev ali sodelavcev, po pomoč pa se obrnejo tudi na njihovo društvo, ki takšno pomoč nudi brezplačno. Kot nadomestni način komunikacije so v ZGS 14 11 omenili možnost podporne storitve za zaposlene v skladu z določbami ZZRZI.

V ZDGNS so kot možno nadomestilo za uporabo tolmača omenili komunikacijski dodatek in tehnične pripomočke.

Iz odgovora ZGNLj izhaja, da se srečujejo s problematiko zagotavljanja tolmačev gluhim zaposlenim, in sicer na dveh področjih. Prvo se nanaša na neposredno delo gluhih oseb, ki uveljavljajo pravico do tolmača v obsegu 30 ur mesečno, tolmač pa nudi storitve v okviru podpornih zaposlitev; v zvezi s tem pojasnjujejo, da gluhi učitelj ne poučuje le gluhih otrok, pač pa s pomočjo podpornih storitev zunanjih tolmačev tudi slušneče, pri čemer je tedenska obveznost učiteljev od 20 do 25 ur, zato je bistveno premalo, ko imajo gluhi učitelji na voljo samo 30 ur na mesec. Drugo področje je zagotavljanje tolmačenja gluhim zaposlenim na pedagoških konferencah, timskih sestankih, govorilnih urah, torej pri obveznostih, ki obsegajo do 40 ur na teden. V ZGNLj predlagajo, da se obseg tolmačenja v okviru podpornih zaposlitev poveča na 100 ur mesečno, pri čemer poudarjajo, da bi obseg ur lahko bil tudi variabilen, glede na potrebo posamezne gluhe osebe.

ZGS 14 11 v zvezi z razlikovanjem med situacijami, ko gluha oseba potrebuje tolmača pred državnimi organi, kjer ji pravica do brezplačne uporabe tolmača ni omejena, in med drugimi življenjskimi situacijami, kjer velja omejitev 30/100 ur vavčerjev za tolmačenje letno, pojasnjuje, da takšno razlikovanje ni upravičeno, saj je diskriminatorno do gluhih. Primeroma so navedli, da zaradi omejitve števila vavčerjev gluhi ne morejo enakovredno konkurirati na trgu dela in so zato zaposleni na slabših delovnih mestih. Na delovnopravnem področju, kjer imajo gluhi delavci na podlagi določb ZZRZI na voljo tudi podporno storitev, so opozorili, da je število ur

tolmačenja, ki je na voljo v okviru te storitve, premajhno³⁵. V zvezi s telefonom kot nadomestnim načinom komunikacije so v ZGS 14 11 omenili negativno izkušnjo uporabnice te storitve³⁶.

ZGS 14 11 navajajo, da se gluhi zaradi omejitve iz prvega odstavka 13. člena ZUSZJ počutijo diskriminirane, saj se v vsakdanjem življenju srečujejo s težavami glede dostopnosti do informacij in komunikacije, na katere slišči niti ne pomislijo. Opozorili so, da so gluhi uporabniki zaradi omejitve števila vavčerjev prikrajšani za pridobivanje informacij, niso na tekočem, zaostajajo in so v podrejenem položaju; omejeno število vavčerjev vpliva tudi na izključenost iz družbe in nezmožnost komunikacije, zato se gluhi počutijo osamljene, izolirane in frustrirane, ker ne morejo biti enakovredno kot slišči vključeni v vsakdanje življenje. Navedli so tudi, da se gluhi uporabniki zaradi ureditve/omejitve počutijo diskriminirani, saj ne morejo živeti tako kvalitetno, kot bi ob ustrezni zakonski ureditvi lahko (ne morejo uresničiti svoje življenjske kvalitete življenja).

ZGNLj tudi opozarjajo, da v ZUSZJ predviden način za zagotavljanje tolmačev v drugih življenjskih situacijah ni praktičen, saj zahteva preveč vnaprejšnjega načrtovanja.

V ZDGNS so pojasnili, da vse gluhe osebe ne potrebujejo tolmačev v enakem obsegu, saj so nekatere bolj aktivne od drugih, iz njihovega odgovora pa je mogoče razbrati, da so nekatere gluhe osebe zaradi premajhnega števila vavčerjev prikrajšane pri aktivnem udeleževanju v vsakdanjem življenju.

Iz ZGNLj so v zvezi s pavšalno omejitvijo na 30/100 ur letno navedli, da se jim le - ta ne zdi primerna. Predlagali so, da bi se pripravilo več kategorij z razponom števila ur tolmačenja glede na dejanske potrebe gluhe osebe oziroma da bi se letno število ur tolmačenja določilo za vsako osebo posebej.

ZGS 14 11 odgovarja, da je pavšalna omejitev na 30/100 ur tolmačenja letno neprimerna, saj diskriminira gluhe. Potrebe gluhih so različne; gluhi bi morali imeti neomejene pravice do storitev tolmačenja, saj MKPI pravi, da mora država omogočiti neodvisno življenje in polno sodelovanje na vseh področjih življenja, ter da mora sprejemati ustrezne ukrepe, s katerimi invalidom zagotovijo, da imajo enako kot drugi dostop do fizičnega okolja, prevoza, informacij in komunikacij, vključno z informacijskimi in komunikacijskimi tehnologijami in sistemi, ter do drugih objektov, naprav in storitev, ki so namenjene javnosti ali se zanjo opravljajo v mestu in na podeželju. Opozorili so na Akcijski program za invalide 2022-2023, v katerem je navedeno, da je potrebno zagotoviti vse za razvijanje in podpiranje vseživljenjskega učenja odraslih oseb z invalidnostmi, brezposelnih in zaposlenih, kar bi bilo možno z neomejeno uporabo storitev tolmačenja v znakovni jezik.

Pri ZZTSZJ so se sklicevali na informacije tolmačev slovenskega znakovnega jezika, da predvsem starejše gluhe osebe vavčerjev ne izkoristijo v takšnem obsegu, kot jim zakon daje pravico; so pa mlajše gluhe osebe, ki so bolj aktivne in angažirane, ki se želijo udeleževati tudi

³⁵ Zagovornik je kot prilogo prejel prošnjo gluhe uporabnice za MDDSZ za spremembo členov ZZRZI o podporni zaposlitvi.

³⁶ Pričevanje gluhe uporabnice: » V lanskem letu sem poslala SMS na 112, ker sem nujno potrebovala reševalno vozilo in zdravnika za svojo mamo, pa ni bilo nobenega odziva, zato sem morala zaprositi znanca za klic na 112 in to v dveh različnih terminih. Tudi SMS 112 ni dostopen za gluhe, čeprav bi glede na ta link na <https://www.gov.si teme/klic-v-sili/> moral biti odziven tudi preko SMSjev.«

drugih dogodkov, raznih izobraževalnih oblik ipd. in je število dodeljenih vavčerjev zanje zato premajhno.

Pri ZDGNS so navedli, da so s problematiko že večkrat seznanili MDDSZ, nazadnje na sestanku v mesecu juniju 2023, kjer so izpostavili, da »je bil podan predlog za povišanje obsega ur pravice do tolmača po lastni presoji, tako za odrasle osebe, kakor tudi za dijake in študente. Pri dijakih in študentih nastaja potreba po večjem številu vavčerjev za potrebe inštrukcij, pomoči pri učenju in podobno.«

Pri ZZTSZJ so glede na to, da nekatere gluhe osebe vavčerjev ne izkoristijo v polnem obsegu, nekaterim gluhim osebam pa jih primanjkuje, ocenili, da bi bilo primerno vloge gluhih obravnavati individualno.

Pri ZGS 14 11 so kot ustrežnejšo rešitev predstavili ureditev Finske, Švedske in Litve, kjer imajo gluhi po njihovih navedbah brezplačno in neomejeno možnost uporabe tolmačev. Večkrat so tudi poudarili, da omejitev letnega števila vavčerjev ni v skladu z MKPI in 62.a členom Ustave. Opozorili so tudi, da se slovenski znakovni jezik glede na člen 62.a Ustave uvršča med jezik manjšin in je enakovreden slovenskemu jeziku, zato je potrebno zagotoviti gluhim uporabnikom polnomočno uveljavljanje vseh človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Opozorili so tudi, da sta sporazumevanje in jezik bistvena za socialno vključevanje posameznikov in za uveljavljanje temeljnih človekovih pravic.

Ureditev, ki je predmet ocene diskriminatornosti

Predmet ocene diskriminatornosti je ureditev 13. člena ZUSZJ, ki ureja pravico gluhih do uporabe znakovnega jezika v t.i. drugih življenjskih situacijah, torej v situacijah, ki se ne nanašajo na postopke pred državnimi organi, organi lokalne samouprave, izvajalci javnih pooblastil oziroma izvajalci javne službe.

Pravico do uporabe znakovnega jezika gluhe osebe uresničujejo z uveljavljanjem pravice do tolmača. ZUSZJ gluhim osebam sicer ne omejuje niti pravice do uporabe slovenskega znakovnega jezika niti pravice do tolmača, omejuje pa količino ur tolmačenja, ki jih v določenih situacijah plača država oziroma jih krije ministrstvo, pristojno za invalidsko varstvo.

Ustava Republike Slovenije

V 62.a členu Ustave je zagotovljena svobodna uporaba in razvoj znakovnega jezika, katerega uporabo določa zakon, torej ZUSZJ.

ZUSZJ - splošno

Skladno z določbo prvega odstavka 1. člena ZUSZJ imajo gluhe osebe zagotovljene pravice:

- do uporabe znakovnega jezika,
- do informiranja v njim prilagojenih tehnikah ter
- do tolmača za znakovni jezik.

Te pravice imajo gluhe osebe zagotovljene zaradi enakopravnega vključevanja v življenjsko in delovno okolje ter v vse druge oblike družbenega življenja, pri čemer jim morajo biti navedene

pravice v skladu z omenjeno zakonsko določbo zagotovljene ob enakih pravicah in pogojih ter z enakimi možnostmi, kot jih imajo osebe brez okvare sluha.

Znakovni jezik je vizualno znakovni jezikovni sistem in je v skladu z določbo 2. člena ZUSZJ naravno sredstvo za sporazumevanje gluhih oseb.

Gluha oseba je v skladu z določbo 3. člena ZUSZJ oseba, ki je povsem brez sluha, oziroma oseba, ki zaradi otežkočenega sporazumevanja uporablja znakovni jezik kot svoj naravni jezik. Oseba, ki gluhih osebam tolmači slovenski govorni jezik v znakovni jezik in slišječim osebam tolmači znakovni jezik v slovenski govorni jezik, je tolmač za znakovni jezik.

V skladu z 10. členom ZUSZJ imajo gluhe osebe pravico uporabljati znakovni jezik v vseh življenjskih situacijah, v katerih bi jim gluhoti pomenila oviro pri zadovoljevanju njihovih potreb. Pravico do uporabe znakovnega jezika gluhi uresničujejo z uveljavljanjem pravice do tolmača za znakovni jezik (tretji odstavek 10. člena ZUSZJ).

ZUSZJ različno obravnava situacije, v katerih gluhe osebe uporabljajo znakovni jezik, saj na drugačen način ureja:

- postopke pred državnimi organi, organi lokalne samouprave, izvajalci javnih pooblastil oziroma javnih služb (prvi odstavek 10. člena ZUSZJ),
- vse druge življenjske situacije (drugi odstavek 10. člena ZUSZJ).

ZUSZJ - pravica do uporabe znakovnega jezika in pomoči tolmača pred državnimi organi

11. in 12. člen ZUSZJ določata, da so državni organi, organi lokalne samouprave, izvajalci javnih pooblastil oziroma izvajalci javne službe dolžni zagotoviti gluhi osebi tolmača za znakovni jezik v vseh primerih, ko sporazumevanje v prilagojenih tehnikah gluhi osebi ne omogoča enakopravnega sodelovanja v postopkih, dolžni pa so zagotoviti tudi plačilo stroškov tolmača.

ZUSZJ - pravica do uporabe znakovnega jezika in pomoči tolmača v drugih življenjskih situacijah

Prvi odstavek 13. člena ZUSZJ podrobneje ureja izvrševanje pravice do tolmača za znakovni jezik v t.i. drugih življenjskih situacijah, torej v situacijah, ko ne gre za postopke pred državnimi organi, organi lokalne samouprave, izvajalci javnih pooblastil oziroma javnih služb. V teh primerih lahko gluhe osebe pravico do tolmača, katerega stroške krije MDDSZ, uveljavljajo po lastni presoji v obsegu 30 ur letno, dijaki in študenti pa do 100 ur letno (30/100 ur letno). Drugi, tretji in četrti odstavek navedenega člena nadalje določajo, da delo tolmačev gluha oseba plača z vavčerjem, ki ga izda center za socialno delo, končno plačilo stroškov tolmača (po vavčerju) pa krije ministrstvo, pristojno za invalidsko varstvo.

Gluha oseba, ki želi uporabiti storitve tolmača v drugih življenjskih situacijah v obsegu, ki presega 30/100 ur letno, oziroma ki presega 30 ur mesečno osebne asistencije za komunikacijo (glej spodaj), mora storitev tolmača plačati sama. Gluhe osebe, ki takšnega plačila zaradi svojega premoženjskega stanja ne zmorejo, storitev tolmača ne morejo uporabljati.

Tarifa za tolmače slovenskega znakovnega jezika

Delo, ki ga tolmač opravi v smislu določb ZUSZJ, je storitev tolmačenja, ki je plačljiva. Način vrednotenja, obračunavanja in plačila stroškov tolmačenja določa Tarifa za tolmače slovenskega znakovnega jezika³⁷ (Tarifa). V skladu s tarifo so ti stroški skupna cena storitve tolmačenja in plačila potnih stroškov tolmača.

Višina stroškov tolmačenja se določa v skladu s 4. do 8. členom Tarife. Osnovna cena storitve tolmačenja je 21,00 evrov za vsako začeto uro. Ta cena se poviša za 80%, če začeta ura tolmačenja traja neprekinjeno 20 minut, poviša pa se tudi za tolmačenje na dela proste dneve in v nočnem času.

Tolmač, ki tolmači v kraju, ki je od njegovega prebivališča oddaljen manj kot 2 km, ima pravico do povračila prevoznih stroškov s sredstvi javnega prevoza. Če tolmač tolmači v kraju, ki je oddaljen več kot 2 km, se mu potni stroški priznajo glede na dolžino poti od njegovega kraja bivanja do kraja tolmačenja v višini 18% cene (litra) neosvinčenega motornega bencina - 95 oktanov za prevoženi kilometer. V maju 2026 je bila cena neosvinčenega motornega bencina - 95 oktanov 1,64652 evrov na liter³⁸. Potni stroški tolmačev tako znašajo 0,2964 evra za prevoženi kilometer.

Zakon o osebni asistenci - komunikacijski dodatek

Gluhe osebe, ki potrebujejo pomoč pri komunikaciji³⁹ oziroma spremstvo⁴⁰, imajo poleg pomoči tolmača za slovenski znakovni jezik v skladu z določbami ZUSZN lahko zagotovljeno tudi storitev osebne asistencije - komunikacijski dodatek. Ta je v skladu z 8. členom Zakona o osebni asistenci⁴¹ (ZOA) predvidena v obsegu 30 ur na mesec, namesto katere lahko izberejo denarno nadomestilo v višini dodatka za pomoč in postrežbo pri opravljanju večine osnovnih življenjskih potreb, ki je določen v Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju⁴² (ZPIZ). ZPIZ v tretjem v povezavi s prvim odstavkom 150. člena določa, da se dodatek za pomoč in postrežbo pri opravljanju večine osnovnih življenjskih potreb odmeri v višini polovice zneska dodatka za stalno pomoč in postrežbo za opravljanje vseh življenjskih potreb.

Denarno nadomestilo oziroma komunikacijski dodatek v skladu z 8. členom ZOA upošteva ureditev v ZPIZ od 1. marca 2026 dalje znaša 189,27 evra mesečno⁴³.

Zakon o izenačevanju možnosti invalidov

Zakon o izenačevanju možnosti invalidov⁴⁴ (ZIMI) je bil sprejet leta 2010. Dokumenti za uveljavljanje človekovih pravic oseb z invalidnostmi, na katerih temelji, so navedeni v besedilu predloga zakona⁴⁵:

³⁷ Tarifa za tolmače slovenskega znakovnega jezika (Uradni list RS, št. 106/12, 203/20 - ZIUPOPDVE, 167/21, 53/22).

³⁸ <https://www.gov.si teme/povracila-stroškov-in-drugi-osebni-prejemki/>

³⁹ Sklop storitev e) iz prvega odstavka 7. člena ZOA.

⁴⁰ Sklop storitev c) iz prvega odstavka 7. člena ZOA.

⁴¹ Zakon o osebni asistenci (Uradni list RS, št. 10/17, 31/18, 172/21).

⁴² Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Uradni list RS, št. 12/92, 56/92 - odl. US, 13/93, 43/93 - odl. US, 5/94, 67/93 - odl. US, 67/94 - odl. US, 7/96, 1/97 - skl. US, 29/97 - odl. US, 7/98 - odl. US, 54/98, 106/99 - ZPIZ-1, 65/02 - odl. US).

⁴³ <https://www.zpiz.si/cms/content2019/dodatek-za-pomo-in-postrebo>

⁴⁴ Zakon o izenačevanju možnosti invalidov (Uradni list RS, št. 94/10, 50/14, 32/17).

⁴⁵ EVA 2005-2611-0033, št. 00711-7/2010/12; 25. 03. 2010.

- Ustava, drugi notranjepravni predpisi, kot npr. Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja⁴⁶, Zakon o invalidskih organizacijah⁴⁷ (ZInvO), Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov⁴⁸ (ZZRZI), Zakon o delovnih razmerjih (ZDR-1)⁴⁹,
- Konvencija o pravicah invalidov⁵⁰ (MKPI) in drugi dokumenti, ki so jih sprejele Organizacija združenih narodov in njene specializirane organizacije,
- Lizbonska pogodba⁵¹ in Listina o temeljnih pravicah Evropske unije⁵²,
- protidiskriminacijske direktive⁵³ Evropske unije.

Cilj ZIMI je za invalide ustvarjati enake možnosti na vseh področjih življenja. Pri tem se upošteva temeljni namen MKPI: »spodbujati, varovati in osebam z invalidnostmi zagotavljati polno in enako uživanje vseh človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter spodbujati spoštovanje njihovega prirojenega dostojanstva.« (1. člen MKPI).

ZIMI - tehnični pripomočki

Invalidi s senzornimi ovirami lahko na podlagi določbe 17. člena ZIMI uveljavljajo sofinanciranje tehničnih pripomočkov, ki jih potrebujejo v življenju za premostitev komunikacijskih ovir za omogočanje varnega in samostojnega življenja ter jih predvsem uporabljajo za dostopnost do informacij, sporazumevanje in prilagoditev življenjskega okolja. Podrobneje tehnične pripomočke in postopke v zvezi z njimi ureja Pravilnik o tehničnih pripomočkih in prilagoditvi vozila⁵⁴, ki v prilogi vsebuje tudi seznam tehničnih pripomočkov.

Za gluhe osebe so primerni naslednji tehnični pripomočki: elektronska varuška, svetlobni hišni zvonec z alarmom, videofon, FM sistem, indukcijska zanka za TV / brezžična slušalka /prenosna slušna zanka, zapestna ročna ura - vibracijska, telefonski aparat z ojačevalnikom, svetlobni / zvočni indikator - budilka, vibracijska ura budilka, baterije za slušni vsadek ali polnilni akumulator, mobilni telefon, tablični računalnik, prenosni ali namizni računalnik, dodatna oprema za opozarjanje na prisotnost dima in ogljikovega monoksida v prostoru, prenosni ojačevalnik – slušna zanka za mobilni telefon s kabelsko in bluetooth povezavo, zapestni sprejemnik in posteljni stresalnik.

ZIMI - klicni center za osebe z okvaro sluha

⁴⁶ Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja (Uradni list RS, št. 93/07 - uradno prečiščeno besedilo, 33/16 - ZVarD) - neveljaven; dne 24. 5. 2016 ga je nadomestil ZVarD.

⁴⁷ Zakon o invalidskih organizacijah (Uradni list RS, št. 108/02, 61/06 - ZDru-1).

⁴⁸ Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (Uradni list RS, št. 16/07 - uradno prečiščeno besedilo, 87/11, 96/12 - ZPIZ-2, 98/14, 18/21).

⁴⁹ Zakon o delovnih razmerjih (veljaven ZDR-1: Uradni list RS, št. 21/13, 78/13 - popr., 47/15 - ZZSDT, 33/16 - PZ-F, 52/16, 15/17 - odl. US, 22/19 - ZPosS, 81/19, 36/20 - ZIUPPP, 49/20 - ZIUZEOP, 61/20 - ZIUZEOP-A, 80/20 - ZIUOOPE, 98/20 - ZIUPODV, 152/20 - ZZUOOP, 175/20 - ZIUOPDVE, 203/20 - ZIUPOPDVE, 195/20, 15/21 - ZDUOP, 28/21 - skl. US, 43/21, 112/21 - ZNUPZ, 119/21 - ZČmIS-A, 202/21 - odl. US, 206/21 - ZDUPŠOP, 15/22, 54/22 - ZUPŠ-1, 141/22 - ZNUNBZ, 88/23 - ZOPNN-F, 95/23 - ZIUOPZP, 114/23, 117/23 - ZIUOPZP-A, 136/23 - ZIUZDS).

⁵⁰ Zakon o ratifikaciji Konvencije o pravicah invalidov in Izbirnega protokola h Konvenciji o pravicah invalidov (Uradni list RS, št. 37/08).

⁵¹ Dostopno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX:12007L/TXT>

⁵² Dostopno na: [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:sl:PDF](https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:sl:PDF)

⁵³ Naštete so v 3. členu ZVarD, po uveljavitvi ZIMI pa sta bili sprejeti še dve t.i. direktivi o standardih organov za enakost (Direktiva Sveta (EU) 2024/1499 z dne 7. 5. 2024 in Direktiva (EU) 2024/1500 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 14. 5. 2024).

⁵⁴ Pravilnik o tehničnih pripomočkih in prilagoditvi vozila (Uradni list RS, št. 71/14, 37/17, 57/18, 58/22).

Iz proračuna Republike Slovenije se financira klicni center za osebe z okvaro sluha. Ta center se na podlagi 23. člena ZIMI vzpostavi za omogočanje komuniciranja in pridobivanja informacij v prilagojenih tehnikah s področja državnih organov, organov lokalne samouprave, izvajalcev javnih pooblastil in izvajalcev javnih služb ter storitev javne narave.

Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov - podporna zaposlitev

Gluhim osebam, ki so zaposlene, je v skladu z določbami Zakona o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov⁵⁵ (ZZRZI) na voljo tudi podporna zaposlitev. Pri tej gre v skladu z določbo 48. člena ZZRZI za zaposlitev na delovnem mestu v običajnem delovnem okolju s strokovno in tehnično podporo osebi z invalidnostjo, delodajalcu in delovnemu okolju. V okviru podporne zaposlitve se osebi z invalidnostjo pri uvajanju v delo, na delovnem mestu in pri vključevanju v delovno okolje lahko zagotavlja strokovna podpora z informiranjem, svetovanjem in usposabljanjem, osebno asistenco, spremljanjem pri delu, razvojem osebnih metod dela in ocenjevanjem njegove delovne uspešnosti ter tehnična podpora s prilagoditvijo delovnega mesta in sredstev za delo.

Pravica plačila stroškov podpornih storitev velja za največ 30 ur na mesec, izplača pa se za čas, ki ga je izvajalec podpornih storitev porabil neposredno za pomoč invalidu.⁵⁶

Prepoved diskriminacije:

Ustava v 14. členu (enakost pred zakonom) določa, da so v Sloveniji vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost⁵⁷ ali katerokoli drugo osebno okoliščino. Vsi so pred zakonom enaki.

Diskriminacijo opredeljuje 4. člen ZVarD, po katerem pomeni diskriminacija vsako neupravičeno dejansko ali pravno neenako obravnavanje, razlikovanje, izključevanje ali omejevanje ali opustitev ravnanja zaradi osebnih okoliščin, ki ima za cilj ali posledico oviranje, zmanjšanje ali izničenje enakopravnega priznavanja, uživanja ali uresničevanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin, drugih pravic, pravnih interesov in ugodnosti. Smiselno enako diskriminacijo zaradi invalidnosti opredeljuje tudi ZIMI v drugem odstavku 3. člena. Diskriminacija je prepovedana.

Enako obravnavanje v skladu z določbo 5. člena ZVarD pomeni odsotnost neposredne in posredne diskriminacije oziroma katerega koli drugega ravnanja, ki po ZVarD pomeni diskriminacijo.

Neposredna diskriminacija obstaja, če je oseba ali skupina oseb zaradi določene osebne okoliščine bila, je ali bi lahko bila v enakih ali podobnih situacijah obravnavana manj ugodno, kot se obravnava, se je obravnavala ali bi se obravnavala druga oseba ali skupina oseb (prvi odstavek 6. člena ZVarD).

⁵⁵ Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (Uradni list RS, št. 16/07 - uradno prečiščeno besedilo, 87/11, 96/12 - ZPIZ-2, 98/14, 18/21).

⁵⁶ <https://www.srips-rs.si/si/placilo-stroskov-podpornih-storitev>

⁵⁷ V 14. členu Ustave Republike Slovenije je od junija 2004 omenjena tudi invalidnost. Določbo je treba upoštevati, ko obravnavamo človekove pravice invalidov iz 52. člena Ustave in tudi svobodo dela iz 49. člena Ustave, ki določa, da je vsakomur (tudi invalidom) pod enakimi pogoji dostopno vsako delovno mesto.

Posredna diskriminacija pa obstaja, kadar je oseba ali skupina oseb z določeno osebno okoliščino bila, je ali bi lahko bila zaradi navidezno nevtralne določbe, merila ali prakse v manj ugodnem položaju kot druge osebe, razen če ta določba, merilo ali praksa objektivno temelji na legitimnem cilju in so sredstva za doseganje tega cilja ustrezna in nujno potrebna (drugi odstavek 6. člena).

Pri diskriminaciji mora biti specifična osebna okoliščina ključen razlog za slabšo obravnavo. Skladno s 1. členom ZVarD mednje štejeta tudi invalidnost in premoženjsko stanje.

Prepoved diskriminacije na podlagi osebne okoliščine invalidnosti

a) Na ravni OZN:

Konvencija o pravicah invalidov (MKPI)

MKPI, ki je prvi zavezujoč dokument OZN na področju človekovih pravic invalidov, je začela veljati leta 2008⁵⁸. Konvencija je namenjena varstvu pravic oseb z invalidnostmi na vseh področjih.

Države pogodbenice so v preambuli MKPI ugotovile, da so pravice in svoboščine, določene v mednarodnih paktih o človekovih pravicah, enake za vse, brez vsakega razlikovanja, ter da pomeni diskriminacija zaradi invalidnosti kršitev prirojenega človekovega dostojanstva in vrednosti; priznale pa so tudi pomen dostopa do fizičnega, socialnega, ekonomskega in kulturnega okolja, zdravja in izobraževanja ter informacij in komunikacij pri tem, da se osebam z invalidnostmi omogoči, da v polnosti uživajo vse človekove pravice in temeljne svoboščine. Povzamemo lahko, da določbe MKPI države podpisnice zavezujejo, da osebam z invalidnostmi zagotovijo polno in učinkovito vključitev v družbeno življenje. Na podlagi te zaveze je Republika Slovenija sprejela ZIMI.

Po MKPI pomeni diskriminacijo zaradi invalidnosti tudi odklonitev potrebnih ter primernih sprememb in prilagoditev, ki ne nalagajo nesorazmernega ali nepotrebne bremena, kadar so v posameznem primeru potrebne, da se invalidom na enaki podlagi kot drugim zagotovi uživanje ali uresničevanje vseh človekovih pravic in temeljnih svoboščin (2. člen MKPI).

S 4. členom MKPI so se države pogodbenice zavezale, da bodo zagotovile in spodbujale polno uresničevanje vseh človekovih pravic ter temeljnih svoboščin za vse osebe z invalidnostmi, brez vsake diskriminacije zaradi invalidnosti. V ta namen so se med drugim zavezale, da bodo sprejele ustrezne zakonodajne, upravne in druge ukrepe za uresničevanje pravic, ki jih MKPI priznava.

9. člen MKPI ureja vprašanje dostopnosti z namenom omogočanja neodvisnega življenja in polnega sodelovanja oseb z invalidnostmi v vseh vidikih življenja. Državam pogodbenicam

⁵⁸ Konvencijo in Izbirni protokol je Generalna skupščina OZN sprejela decembra 2006 z Resolucijo št. A/61/611. Skladno s 45. členom Konvencije je ta začela veljati trideseti dan po deponiranju dvajsete listine o ratifikaciji ali pristopu, tj. 30. 5. 2008. Slovenija je MKPI, skupaj z Izbirnim protokolom, podpisala 30. 3. 2007. Državni zbor jo je ratificiral 4. 4. 2008. Prevod besedila konvencije je dostopen na: <https://zagovornik.si/izdelki/priporocilo-zagovornika-nacela-enakosti-vladi-republike-slovenije-glede-revizije-in-uveljavitve-ustreznjega-prevoda-konvencije-o-pravicah-invalidov/>

nalaga dolžnost, da sprejmejo ustrezne ukrepe, s katerimi bodo osebam z invalidnostmi zagotovile, da bodo imele na izenačeni osnovi kot drugi dostop do fizičnega okolja, prevoza, informacij in komunikacij, vključno z informacijskimi in komunikacijskimi tehnologijami ter sistemi, ter do drugih objektov, naprav in storitev, ki so namenjene javnosti ali se zanjo opravljajo, tako v mestu kot na podeželju. Ti ukrepi, med katere spadata tudi prepoznavanje in odpravljanje preprek in ovir pri dostopnosti, se med drugim nanašajo na zagotavljanje podpore človeka ali živali in posrednike, tudi vodnika, bralca in poklicnega tolmača za znakovni jezik, ter spodbujanje druge primerne oblike asistenc in podpore osebam z invalidnostmi, da jim bo tako zagotovljen dostop do informacij.

V skladu z 19. členom MKPI so države pogodbenice priznale enako pravico vsem osebam z invalidnostmi, da živijo v skupnosti z enakimi možnostmi izbire kot drugi, in se zavezale sprejeti učinkovite in ustrezne ukrepe, da osebam z invalidnostmi zagotovijo polno uživanje te pravice ter polno vključenost in sodelovanje v skupnosti. Države pogodbenice so se zavezale, da bodo zagotovile, da bodo osebe z invalidnostmi imele dostop do razpona različnih storitev na domu ter bivalnih in drugih podpornih storitev v skupnosti, vključno z osebno asistenco, nujno potrebno za življenje in vključevanje v skupnost ter za preprečevanje izolacije ali segregacije iz skupnosti. Države pogodbenice so se zavezale tudi, da bodo osebam z invalidnostmi storitve v skupnosti ter objekti in naprave, ki so namenjeni vsem prebivalcem, na voljo na izenačeni osnovi kot drugim ter da bodo odzivne na potrebe oseb z invalidnostmi.

21. člen MKPI glede svobode izražanja in mnenja ter dostopa do informacij državam pogodbenicam nalaga sprejem vseh ustreznih ukrepov, s katerimi bodo osebam z invalidnostmi zagotovile uresničevanje pravice do svobodnega izražanja in mnenja, vključno s pravico, da na izenačeni osnovi kot drugi pridobivajo, sprejemajo ter sporočajo informacije in ideje s katero koli obliko komunikacije po lastni izbiri⁵⁹. Med omenjene ukrepe spada tudi priznavanje in spodbujanje uporabe znakovnih jezikov.

Z določbo 24. člena MKPI pogodbenice osebam z invalidnostmi priznavajo pravico do izobraževanja. Za uresničevanje te pravice brez diskriminacije in na osnovi upoštevanja enakih možnosti so se države pogodbenice zavezale, da bodo zagotavljale vključujoč izobraževalni sistem na vseh ravneh in vseživljenjsko učenje, usmerjeno v polni razvoj človekovih potencialov, občutka dostojanstva in lastne vrednosti ter krepitev spoštovanja človekovih pravic, temeljnih svoboščin in človeške raznolikosti; največji mogoči razvoj osebnosti, potencialov in ustvarjalnosti ter duševnih in telesnih sposobnosti oseb z invalidnostmi ter omogočanje učinkovitega sodelovanja oseb z invalidnostmi v svobodni družbi. Države pogodbenice so se zavezale, da bodo pri uresničevanju te pravice zagotavljale učinkovite, posamezniku prilagojene podporne ukrepe v okoljih, ki osebam z invalidnostmi zagotavljajo največji mogoči akademski in družbeni razvoj, da se doseže cilj popolne vključenosti. Države pogodbenice so se zavezale tudi, da bodo osebam z invalidnostmi omogočile učenje življenjskih in socialnih znanj in veščin, da se jim olajša polno in enako vključevanje v izobraževanje in skupnost. S tem namenom bodo med drugim omogočale učenje znakovnega jezika in krepitev jezikovne identitete skupnosti gluhih. Države pogodbenice bodo tako zagotavljale, da bodo imele osebe z invalidnostmi brez diskriminacije in na izenačeni osnovi kot drugi dostop do splošnega visokošolskega izobraževanja, poklicnega izobraževanja,

⁵⁹ Pojem »komunikacija« v skladu z definicijo iz 2. člena MKPI vključuje jezike, prikazovanje besedil, brajico, taktilno sporazumevanje, veliki tisk, dostopne multimedije ter pisani, zvočni in preprosti jezik, človeškega bralca ter dopolnilne in alternativne načine, sredstva in oblike komunikacije skupaj z dostopno informacijsko in komunikacijsko tehnologijo; pojem »jezik« pa vključuje govorjene in znakovne jezike ter druge oblike negovorjenih jezikov.

izobraževanja odraslih in vseživljenjskega učenja. V ta namen bodo države pogodbenice poskrbele, da bodo osebam z invalidnostmi nudile razumne prilagoditve.

Države pogodbenice so se v 27. členu MKPI zavezale, da bodo sprejemale učinkovite in ustrezne ukrepe, s katerimi bodo osebam z invalidnostmi omogočile doseganje in ohranjanje:

- največje mogoče neodvisnosti;
- polne telesne, duševne, socialne in poklicne sposobnosti ter
- polne vključenosti in sodelovanja v vseh vidikih življenja.

Na področju dela in zaposlovanja so se države pogodbenice v 27. členu MKPI zavezale, da bodo osebam z invalidnostmi priznale pravico do dela na izenačeni osnovi kot drugim. Priznale jim bodo tudi pravico do možnosti za zaslužek s svobodno izbranim ali sprejetim delom na trgu dela in v delovnem okolju, ki je odprto, vključujoče in dostopno osebam z invalidnostmi.

Določba 29. člena MKPI države pogodbenice zavezuje k temu, da osebam z invalidnostmi zagotavljajo politične pravice in priložnost, da jih uživajo na izenačeni osnovi kot drugi.

Glede udeleževanje v kulturnem življenju in prostočasnih dejavnostih države pogodbenice v 30. členu konvencije priznavajo pravico oseb z invalidnostmi do udeleževanja v kulturnem življenju na izenačeni osnovi kot drugim. Zavezale so se sprejeti vse ustrezne ukrepe, s katerimi bodo osebam z invalidnostmi omogočale, da razvijajo in uporabljajo svoje ustvarjalne, umetniške in intelektualne potenciale, ne samo v lastno korist, ampak tudi za obogatitev družbe. Na podlagi 30. člena MKPI imajo osebe z invalidnostmi na izenačeni osnovi kot drugi tudi pravico, da se prizna in podpre njihovo lastno kulturno in jezikovno identiteto, pri čemer sta posebej omenjena znakovni jezik in kultura gluhih.

b) Na ravni Sveta Evrope

Evropska socialna listina

Slovenija je (revidirano) Evropsko socialno listino⁶⁰ (MESL)⁶¹ ratificirala leta 1999. MESL v preambuli med pravicami oz. načeli izrecno določa, da imajo invalidne osebe pravico do samostojnosti, vključitve v družbo in sodelovanja v življenju skupnosti. Ta pravica je nadalje urejena v 15. členu MESL, ki v 1. odstavku določa, da se pogodbenice z namenom zagotavljanja učinkovitega uresničevanja teh pravic med drugim zavezujejo, da bodo pospeševale celovito vključevanje oseb z invalidnostmi v družbo in njihovo sodelovanje v življenju skupnosti, zlasti z ukrepi, s pomočjo katerih bodo lahko premagovale ovire v sporazumevanju, ter jim omogočajo dostop do kulturnih dejavnosti in dejavnosti v prostem času.

Evropska konvencija o človekovih pravicah

Namen Evropske konvencije o človekovih pravicah (EKČP)⁶² je zaščititi široko paleto državljskih in političnih pravic, tako v obliki zavezujoče pogodbe, kot tudi z vzpostavitvijo mehanizma za nadzor nad izvajanjem konvencije na nacionalni ravni. EKČP v 14. členu določa

⁶⁰ Evropska socialna listina (ESL) iz leta 1961 je bila spremenjena leta 1966 (MESL).

⁶¹ Uradni list RS-MP, št. 7-20/1999 z dne 10. 4. 1999.

⁶² Uradni list RS, št. 33/1994 z dne 13. 6. 1994.

prepoved diskriminacije pri uživanju pravic in svoboščin, določenih s Konvencijo, brez razlikovanja glede na katerokoli osebno okoliščino, v Protokolu številka 12 pa to prepoved razširja na uživanje vseh pravic, ki so določene z zakonom, hkrati pa tudi organom oblasti prepoveduje takšno razlikovanje.

Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP) je v zvezi z uporabo poudarilo, da 14. člen EKČP nima samostojnega obstoja, saj učinkuje le v povezavi s pravicami in svoboščinami, ki jih varujejo druge vsebinske določbe konvencije in njenih protokolov. Kljub temu pa uporaba 14. člena ne predpostavlja kršitve ene ali več takih določb in je v tem smislu 14. člen EKČP avtonomen. Za njegovo uporabo zadostuje, da dejstva v zadevi spadajo na področje uporabe druge vsebinske določbe konvencije ali njenih protokolov⁶³. 14. člen EKČP (pravica do nediskriminacije pri uživanju pravic, zagotovljenih s konvencijo) je kršen, kadar države različno obravnavajo osebe v podobnih položajih, ne da bi za to zagotovile objektivno in razumno utemeljitev. Vendar Sodišče meni, da to ni edini vidik prepovedi diskriminacije iz 14. člena. Pravica do nediskriminacije pri uživanju pravic, zagotovljenih s konvencijo, je kršena tudi, kadar države brez objektivnega in razumnega opravičila ne obravnavajo različno oseb, katerih položaji so bistveno drugačni.⁶⁴

c) Na ravni Evropske Unije

Listina Evropske unije o temeljnih pravicah

Listina Evropske unije o temeljnih pravicah⁶⁵ (Listina) se v skladu z 51. členom uporablja za institucije, organe, urade in agencije Unije ob spoštovanju načela subsidiarnosti, za države članice pa samo, ko izvajajo pravo Unije. Listina poudarja, da je treba invalidom zagotoviti ne zgolj formalno (pravno) enakost, temveč dejansko (vsebinsko, materialno) enakost, ki naj zagotavlja enakost možnosti in enakost rezultatov za izravnavo dejanskih neenakosti. Listina namreč v prvem odstavku 21. člena ne izpostavlja le prepovedi diskriminacije na podlagi invalidnosti, temveč invalidom v 26. členu (vključenost invalidov) izrecno priznava in zagotavlja spoštovanje pravice do ukrepov za zagotavljanje njihove samostojnosti, socialne in poklicne vključenosti ter sodelovanja v življenjski skupnosti.⁶⁶

Protidiskriminacijske direktive EU:

Tudi protidiskriminacijske direktive EU so pravni instrument, ki osebam z invalidnostmi zagotavlja enake možnosti, zaščito pred zapostavljanjem ter pravno podlago za zahtevo po prilagoditvah v vsakdanjem in poklicnem življenju; zlasti Direktiva Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu z dne 2. 12. 2000 in Direktiva Sveta (EU) 2024/1499 z dne 7. 5. 2024 o standardih za organe za enakost na področju enakega obravnavanja oseb ne glede na raso ali narodnost, enakega obravnavanja oseb v zadevah zaposlovanja in poklica ne glede na vero ali prepričanje, invalidnost, starost ali spolno usmerjenost, enakega obravnavanja žensk in moških v zadevah socialne varnosti ter pri dostopu do blaga in storitev in oskrbi z njimi.

⁶³ ECHJ sodba v zadevi Thlimmenos proti Grčiji št. 34369/97 z dne 6. 4. 2000, § 40.

⁶⁴ ECHJ sodba v zadevi Thlimmenos proti Grčiji št. 34369/97 z dne 6. 4. 2000, § 44.

⁶⁵ Uradni list Evropske unije C 83/389 z dne 30. 3. 2010.

⁶⁶ Povzeto po odločbi Ustavnega sodišča številka U-I-146/07-34 z dne 13. 11. 2008 (tč. 20)

Družbeno življenje in dolžnost države, da gluhih zagotovi pravico do enakopravnega vključevanja vanj:

Zagovornik pojasnjuje, da družbeno življenje pomeni vse oblike vključevanja posameznika v družbo, pri katerih komunicira z drugimi osebami ali sodeluje v družbenih, gospodarskih, kulturnih, izobraževalnih, zdravstvenih, socialnih in drugih skupnostnih dejavnostih. V ta pojem sodijo npr.: situacij pred državnimi organi, organi lokalnih skupnosti ali pred nosilci javnih pooblastil, obiski zdravnika, obiski banke, urejanje zavarovanja, obisk kulturne prireditve, sodelovanje v društvih, izobraževanje, razgovor za zaposlitev, komunikacija s ponudniki storitev, udeležba na predavanjih, sodelovanje v lokalni skupnosti. Skupna značilnost teh položajev je, da posameznik sodeluje v družbi in uresničuje svoje vsakodnevne življenjske potrebe. ZUSZJ se glede na določbo prvega odstavka 1. člena nanaša prav na te situacije.

Obstajajo pa tudi življenjske situacije, ki predstavljajo zasebno življenje in niso del družbenega življenja. Pri tem gre predvsem za situacije, povezane z družinskimi odnosi, partnerske in prijateljske odnose, intimno komunikacijo, osebno sfero posameznika ter dejavnosti, ki so del njegove zasebnosti in ne vključujejo sodelovanja v družbenih institucijah ali organiziranih družbenih odnosih (npr.: pogovor z zakoncem doma, družinska srečanja, zasebno druženje s prijatelji, komunikacija z otroki). To so situacije, ki sicer vključujejo komunikacijo, vendar jih praviloma ni mogoče opredeliti kot sodelovanje v družbenem življenju v smislu ZUSZJ, prav tako pa ne uživajo varstva po ZVarD (prvi odstavek 1. člena v povezavi z določbo prvega odstavka 2. člena ZVarD), zato se predmetna ocena ne nanaša nanje.

*

Republika Slovenija je dolžna gluhih osebam zagotoviti učinkovito uresničevanje pravice do enakopravnega vključevanja v družbeno življenje oziroma primerne prilagoditve komunikacije oziroma sporazumevanja. K temu jo poleg Ustave zavezujejo tudi že omenjene mednarodne pogodbe, zlasti MKPI, EKČP in Listina.

Pri pravici do enakopravne vključitve v življenjsko in delovno okolje ter v vse druge oblike družbenega življenja sicer ne gre za samostojno človekovo pravico ali temeljno svobodščino, ki bi bila kot taka zapisana v Ustavi. Vendar pa je pravica do (svobodnega) sporazumevanja in komuniciranja, ki je pogoj za uresničevanje omenjene pravice, smiselno zagotovljena v prvem odstavku 39. člena Ustave: *»Zagotovljena svoboda izražanja ... govora in javnega nastopanja, ... javnega obveščanja in izražanja. Vsakdo lahko svobodno zbira, sprejema in širi vesti in mnenja.«*. Na prepoznano zavarovano dobrino se navezuje pravica do enakopravne vključitve v delovno okolje, kot jo opredeljuje tretji odstavek 49. člena Ustave: *»Vsakomur je pod enakimi pogoji dostopno vsako delovno mesto.«*; nanjo pa se nanaša tudi tretji odstavek 57. člena Ustave, ki določa: *»Država ustvarja možnosti, da si državljani lahko pridobijo ustrezno izobrazbo.«*. Omeniti velja tudi, da na načelni oziroma formalni ravni 62.a člen Ustave zagotavlja svobodno uporabo in razvoj znakovnega jezika, uporabo in položaj katerega določa zakon - ZUSZJ. V skladu z 62.a členom ustave je v 10. členu ZUSZJ zapisana pravica gluhih do uporabe znakovnega jezika pred državnimi organi in tudi pravico do uporabe znakovnega jezika v vseh drugih življenjskih situacijah. Na podlagi obravnavane določbe 13. člena ZUSZJ gluhi uresničujejo pravico do uporabe svojega jezika v t.i. drugih življenjskih situacijah s pomočjo tolmača za slovenski znakovni jezik, ter lahko v določenem obsegu storitev tolmačev plačajo z vavčerji.

Zavarovanih dobrin v protidiskriminacijskem pravu ne predstavljajo samo človekove pravice in temeljne svoboščine, kot jih določa Ustava, temveč tudi druge pravice, pravni interesi in ugodnosti. Na ravni Sveta Evrope Protokol 12 k EKČP je v 1. členu razširil polje uporabnosti omenjene konvencije, ki sedaj zagotavlja uživanje vseh pravic, določenih z zakonom, brez razlikovanja glede na osebne okoliščine, takšno razlikovanje pa izrecno prepoveduje tudi organom oblasti. Ker je ZIMI zakon, so pravice, ki jih določa, na podlagi Protokola 12 k EKČP varovane z EKČP. Sestavni deli pravice do vključitve v življenjsko in delovno okolje ter v vse druge oblike družbenega življenja so vsaj naslednje pravice, ki so zapisane v ZIMI: pravica do enakih možnosti pri dostopu do blaga in storitev, ki so na voljo javnosti, in podpora pri ponujanju takega blaga in storitev (8. člen ZIMI); dostop do vključujočega izobraževanja ter do ustreznih prilagoditev pri vključevanju vanj (11. člen ZIMI); pravice do zdravstvenih storitev (12. člen ZIMI), dostop do storitev zaradi vključitve v skupnost in življenje v njej (13. člen ZIMI); dostop do obveščenosti in kulturnih dobrin (14. in 15. člen ZIMI). Na izvrševanje pravice do enakopravne vključitve v vse oblike družbenega življenja, vključno z zgoraj naštetimi, se nanašajo tudi določbe ZUSZJ (1. člen: uveljavljanje pravice do tolmača za znakovni jezik pri enakopravnem vključevanju gluhih oseb v življenjsko in delovno okolje ter vse oblike družbenega življenja ob enakih pravicah in pogojih ter z enakimi možnostmi, kot jih imajo osebe brez okvare sluha).

Kot že pojasnjeno, na ravni OZN določbe MKPI⁶⁷ države podpisnice zavezujejo, da osebam z invalidnostmi zagotovijo polno in učinkovito vključitev v družbeno življenje, pri čemer je pomembno zlasti, da pomeni diskriminacijo zaradi invalidnosti tudi nezagotovitev primernih prilagoditev (2. člen MKPI).

Prav tako iz predpisov EU, zlasti iz določb Listine, kot že rečeno, izhaja, da je država dolžna osebam z invalidnostmi zagotoviti ne zgolj formalno enakost (21. člen), temveč tudi dejansko enakost (26. člen). Poleg tega so z določbami Listine zavarovane tudi zgoraj našete (na podlagi Protokola 12 k EKČP) konkretne pravice oseb z invalidnostmi, kot jih določa ZIMI. Določbe ZIMI namreč temeljijo na MKPI, ta pa od leta 2011 spada v pravo Unije.

Ocena diskriminatornosti

Iz navedb pobudnice, ki je gluha, smiselno izhaja trditev, da je določba 13. člena ZUSZJ diskriminatorna, ker ji dejansko ne zagotavlja enakopravnega vključevanja v življenjsko in delovno okolje ter vse oblike družbenega življenja ob enakih pravicah in pogojih ter z enakimi možnostmi, kot jih imajo osebe brez okvare sluha. Določba 13. člena ZUSZJ ter z njo povezana določba 10. člena istega zakona se glasita:

10. člen ZUSZJ

(1) Gluha oseba ima pravico uporabljati znakovni jezik v postopkih pred državnimi organi, organi lokalne samouprave, izvajalci javnih pooblastil oziroma izvajalci javne službe.

⁶⁷ MKPI je Slovenija ratificirala. To pomeni, da v skladu z drugim odstavkom 153. člena v zvezi z 8. členom Ustave od dneva uveljavitve njene določbe zavezujejo Državni zbor pri sprejemanju zakonov. Izvedbo primernih in ustreznih prilagoditev, ki bi gluhih osebam omogočale dejansko enakopravno vključevanje v življenjsko in delovno okolje ter vse oblike družbenega življenja ob enakih pravicah in pogojih ter z enakimi možnostmi, kot jih imajo osebe brez okvare sluha, torej zakonodajalcu poleg nacionalne zakonodaje (ZVarD, ZIMI) nalaga tudi zavezujoča mednarodna pogodba.

(2) Gluha oseba ima pravico uporabljati znakovni jezik tudi v vseh drugih življenjskih situacijah, v katerih bi ji gluhoti pomenila oviro pri zadovoljevanju njenih potreb.

...

(4) Pravica iz prvega in drugega odstavka tega člena se uresničuje z uveljavljanjem pravice do tolmača za znakovni jezik.

13. člena ZUSZJ

(1) Pravico do tolmača za znakovni jezik iz drugega odstavka 10. člena tega zakona lahko gluha oseba uveljavlja po lastni presoji v obsegu 30 ur letno, gluha oseba, ki ima status dijaka ali študenta, pa zaradi dodatnih potreb, povezanih z izobraževanjem, lahko tudi več, vendar skupaj največ 100 ur letno.

(2) Gluha oseba pravico uporabe znakovnega jezika iz prejšnjega odstavka uveljavlja neposredno pri Združenju tolmačev za slovenski znakovni jezik oziroma pri tolmačih iz liste tolmačev iz 8. člena tega zakona.

(3) Delo tolmača za znakovni jezik v obsegu iz prvega odstavka tega člena plača gluha oseba z vavčerjem, ki ji ga izda center za socialno delo na podlagi odločbe o pravicah po tem zakonu.

(4) Plačilo stroškov tolmača za znakovni jezik iz prvega odstavka tega člena krije ministrstvo, pristojno za invalidsko varstvo.

*

Gluhoti je invalidnost, torej spada med osebne okoliščine, ki so izrecno naštet v prvem odstavku 1. člena ZVarD kot varovane osebne okoliščine. Zagovornik je glede osebne okoliščine invalidnosti oziroma gluhoti ocenjeval, ali lahko gluhi na podlagi določb 13. člena ZUSZJ v skladu z načelom enakih možnosti uspešno komunicirajo in se sporazumevajo in na ta način uresničujejo pravico do enakopravnega vključevanja v družbeno življenje.

*

Uspešna komunikacija je nujni pogoj za uresničevanje pravice do enakopravnega vključevanja v družbeno življenje v smislu določbe prvega odstavka 1. člena ZUSZJ.

Komunikacija, ki je uspešna, je dvosmerna, v njej sta sogovorca (pošiljatelj in prejemnik) enakovredna partnerja v pogovoru - enosmerna komunikacija namreč povzroča avtoritativnost in podrejen položaj sogovornika. Ena od značilnosti vsake komunikacije je ta, da gre za osebno izpostavljanje, odprtost in ranljivost človeka, ki vstopa v medosebni odnos z drugo osebo. Uspešna komunikacija daje vključenim občutek pripadnosti in lastne pomembnosti; neuspešna komunikacija pa pušča globoko prizadetost, ranjenost posameznikov, še večjo zaprtost in blokado odnosov.⁶⁸ Slovar slovenskega knjižnega jezika besedo *komunicirati* opredeljuje kot izmenjavati misli, informacije, sporazumevati se. Komunikacija je zapleten proces, brez katerega človeška družba ne bi obstajala, in obratno, družba, ki ji pripada posameznik, na razne načine vpliva na komunikacijo posameznikov.⁶⁹ O pravici do uspešne komunikacije in

⁶⁸ mag. Iris Učman: Koncepti in veščine komuniciranja, Novo mesto 2003, dostopno na: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgiclfndmkaj/https://www.leila.si/dokumenti/kom.pdf>; <https://plus.cobiss.net/cobiss/si/sl/bib/32630882>

⁶⁹ mag. Iris Učman: Koncepti in veščine komuniciranja, Novo mesto 2003, dostopno na: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgiclfndmkaj/https://www.leila.si/dokumenti/kom.pdf>; <https://plus.cobiss.net/cobiss/si/sl/bib/32630882>

njenem pomenu se je opredelila tudi Vlada Republike Slovenije (Vlada) v Predlogu za začetek postopka za dopolnitev II. poglavja Ustave z osnutkom Ustavnega zakona o dopolnitvi II. poglavja Ustave Republike Slovenije⁷⁰ (Predlog). V Predlogu je Vlada smiselno⁷¹ navedla, da je potreba po komunikaciji in jeziku bistvena človekova potreba ter da posameznik brez komunikacije v družbi ne more postati učinkovita in produktivna odrasla oseba ali obveščen državljan. Vlada je v Predlogu poudarila, da sta tudi za osebe z okvaro sluha komuniciranje in jezik enako pomembna, ter pripoznala, da se gluhi, ki kot svoj avtohtoni jezik uporabljajo slovenski znakovni jezik, soočajo z ovirami, pri čemer je primeroma naštel področje izobraževanja pri mladih ter področja zaposlovanja, uveljavljanja državljanskih pravic, političnih pravic ter kulture. Vlada se je zavzela za zapis pravice do uporabe znakovnega jezika oziroma za pravico gluhih do komunikacije v Ustavo tudi s sklicevanjem na zgodovinske težave, s katerimi se od nekdaj soočajo osebe z okvaro sluha, ter izpostavila, da imajo gluhi zaradi teh težav ogrožene komunikacijske in jezikovne spretnosti ter izobraževalne, družbene, kognitivne in psihološke posledice, pri čemer je ustavno pravico gluhih do komunikacije in uporabe znakovnega jezika primerjala z ustavno pravico do (svobode) govora.

Vsi ljudje, ne glede na osebne okoliščine, imamo enako pravico do vključevanja v družbeno življenje oziroma enako potrebo po uspešnem komuniciranju. Glede na navedeno mora biti zaradi uresničevanja pravice do enakopravnega vključevanja v družbeno življenje uspešna komunikacija pod enakimi pogoji (tudi pod enakimi finančnimi pogoji) dostopna tako gluhim kot tudi slišječim osebam.

Gluhe osebe, katerih naravno sredstvo sporazumevanja je znakovni jezik, lahko uspešno komunicirajo le z uporabo znakovnega jezika, pri čemer pa večina prebivalcev⁷² sliši oziroma se sporazumeva s pomočjo govorjenega jezika. Navedeno pomeni, da predstavlja komunikacija gluhih s slišječimi osebam, ki med prebivalstvom predstavljajo večino, velik delež celotne komunikacije, povezane z družbenim življenjem, ki jo gluhi opravijo oziroma potrebujejo.

Storitve tolmača za znakovni jezik gluhim omogočajo, da uporabljajo svoj jezik in hkrati v družbenem življenju uspešno komunicirajo z večino, ki praviloma znakovnega jezika ne zna, ter na ta način uresničujejo pravico do enakopravnega vključevanja v družbeno življenje.

*

Tudi odgovori na poizvedbe, ki jih je Zagovornik prejel v tem postopku, potrjujejo, da gluhi (enako kot slišечи) za uresničevanje pravice do enakopravnega vključevanja v družbeno življenje tudi dejansko potrebujejo uspešno komunikacijo, in sicer na vseh področjih družbenega življenja, ki so naštetja v prvem odstavku 2. člena ZVarD, pri čemer so bile posebej

⁷⁰ Predlog za začetek postopka za dopolnitev II. poglavja Ustave Republike Slovenije: EVA 2019-2611-0009

⁷¹ V predlogu Vlade je zapisano: »Potreba po komunikaciji in jeziku ter pravica do nje je bistvena, da je človek človek. Brez komunikacije posameznik v družbi ne more postati učinkovita in produktivna odrasla oseba ali obveščen državljan. Pomembnost komuniciranja in jezika za osebe z okvaro sluha, je tako osnovna, da razprava o tem ni dopustna. Gluhi, ..., ki kot svoj avtohton jezik uporabljajo slovenski znakovni jezik, se soočajo z ovirami med drugim na področju izobraževanja, odrasli pa pri zaposlovanju, uveljavljanju državljanskih pravic, političnih pravic, na področju kulture... Glede na zgodovinske težave, s katerimi se od nekdaj soočajo osebe z okvaro sluha, njihove ogrožene komunikacijske in jezikovne spretnosti ter izobraževalne, družbene, kognitivne in psihološke posledice, je ustavna pravica do komunikacije zakonita in nujna. Če Ustava določa pravico do govora, je pravica do komunikacije in jezika enaka ali še celo večja vrednost.«

⁷² Po podatkih SURS <https://www.stat.si/statweb/Field/Index/17/104> ima Slovenija 2.135.107 prebivalcev (podatki za maj 2026), slovenski znakovni jezik pa po podatkih MDDSZ (glej poizvedbe zgoraj) kot edino obliko komuniciranja uporablja med 1.047 in 1.500 ljudi, kar predstavlja približno **0,059% prebivalstva Slovenije.**)

izpostavljena področja izobraževanja, dela in zaposlitve; dostopa do informacij in do kulturnih dobrin ter sodelovanje na trgu dobrin in storitev.

A: Ocena diskriminatornosti glede (ne)primernosti prilagoditve zaradi zagotavljanja dejanske enakosti:

Zagovornik je pri oceni primernosti prilagoditve, ki jo predstavlja ureditve pravice do vavčerjev iz 13. člena ZUSZJ, v skladu z določbo 153. člena Ustave poleg določb ZVarD smiselno uporabil tudi 2. člen MKPI. Pri utemeljitvi ocene se je naslonil na utemeljitev odločbe Ustavnega sodišča številka U-I-146/07-34 z dne 13. 11. 2008. V navedeni odločbi je Ustavno sodišče presojalo diskriminatornost oziroma skladnost z Ustavo določb Zakona o pravnem postopku⁷³ (ZPP), ki ni urejal pravice slepih in slabovidnih oseb do dostopa do sodnih pisanj ter do pisnih vlog v zanje zaznavni obliki. Ustavno sodišče je v navedeni odločbi ugotovilo, da ureditev pravnega postopka, ki slepim osebam ne zagotavlja posebnih pravic, temveč jih je kljub temu, da gre za objektivno zapostavljeno družbeno skupino, obravnavala enako kot druge udeležence v postopku, posegala v njihovo pravico do nediskriminacijskega obravnavanja iz prvega odstavka 14. člena Ustave⁷⁴. V obrazložitvi odločbe⁷⁵ je Ustavno sodišče zapisalo, da iz zapovedi nediskriminacijskega obravnavanja izhaja ne le zahteva po formalnem, ampak tudi zahteva po vsebinsko enakem obravnavanju, ter glede vsebinskega pristopa k razumevanju in uresničevanju enakopravnosti izpostavilo, da (formalno) enakopravno obravnavanje posameznikov v enakem (bistveno podobnem) položaju ne zagotavlja dejanske enakopravnosti tistih (formalno) enakopravno obravnavanih posameznikov, ki so zaradi svojih osebnih okoliščin v dejansko deprivilegiranem položaju. Zato mora v skladu z načelom enakopravnosti pravo legitimno ustvarjati določene razlike zaradi odpravljanja razlik⁷⁶, ki so plod tradicionalne in dolgotrajne diskriminacije med ljudmi (načelo enakih možnosti). Z uveljavljanjem koncepta vsebinske enakopravnosti se torej uveljavlja diferencirano uresničevanje enakopravnosti, ki v določenem obsegu in pod določenimi pogoji vključuje tudi preprečevanje dejanske oziroma posredne diskriminacije. Ustavno sodišče je poudarilo⁷⁷, da iz zahteve po prepovedi diskriminacije izhaja tudi zahteva po preprečevanju posredne diskriminacije ter zato tudi zahteva po izvajanju ustreznih razumnih prilagoditev, ki naj zagotovijo dejansko enakopravno obravnavanje zapostavljenih družbenih skupin.

Ustavno sodišče je v navedeni zadevi sicer obravnavalo protiustavno pravno praznino, ker zakonodaja slepim in slabovidnim osebam sploh ni zagotavljal primernih prilagoditev za učinkovito uresničevanje pravice do sodnega varstva, v obravnavanem primeru pa ne gre za popoln neobstoj prilagoditve, temveč za vprašanje, ali je prilagoditev, ki jo ZUSZJ zagotavlja gluhim osebam v obliki sistema vavčerjev za tolmača slovenskega znakovnega jezika, ustrezna in primerna. Zagovornik je kljub temu, da v predmetni zadevi ne gre za popolno pravno praznino, tudi za oceno diskriminatornosti ZUSZJ uporabil pristop, ki ga je razvilo

⁷³ Zakon o pravnem postopku (Uradni list RS, št. 73/07 - uradno prečiščeno besedilo, 45/08 - ZArbit, 45/08, 111/08 - odl. US, 121/08 - skl. US, 57/09 - odl. US, 12/10 - odl. US, 50/10 - odl. US, 107/10 - odl. US, 75/12 - odl. US, 76/12 - popr., 40/13 - odl. US, 92/13 - odl. US, 6/14, 10/14 - odl. US, 48/14, 48/15 - odl. US, 6/17 - odl. US, 10/17, 32/18, 16/19 - ZNP-1, 70/19 - odl. US, 1/22 - odl. US, 3/22 - ZDeb, 126/23, 47/24, 92/24 - odl. US, 13/26)

⁷⁴ Ustavno sodišče v odločbi U-I-146/07-34 z dne 13. 11. 2008 ugotovilo, da onemogočanje dostopa do sodnih ter do drugih pisanj v pravnem postopku v brajici za slepe in slabovidne pomeni pomembno oviro, ki jim (v primerjavi z drugimi osebam v enakem položaju) bistveno otežuje uresničevanje njihove pravice do poštenega obravnavanja. Za odpravo takšnega zapostavljenega položaja slepih oseb v pravnem postopku je zato potrebna izvedba določenih primernih prilagoditev, (tč. 23).

⁷⁵ Odločba U-I-146/07-34 z dne 13. 11. 2008, tč. 15.

⁷⁶ Podobno tudi ESČP v sodbi Cam proti Turčiji, App. No. 51500/08 z dne 23. 2. 2016, tč. 54

⁷⁷ Odločba U-I-146/07-34 z dne 13. 11. 2008, tč. 18.

Ustavno sodišče v omenjeni odločbi številka U-I-146/07-34, saj je ocenil, da sta tematiki z vidika protidiskriminacijskega prava primerljivi - tudi formalno obstoječa prilagoditev lahko pomeni diskriminacijo, če je zasnovana tako omejeno ali neustrezno, da osebam z določeno osebno okoliščino (npr. gluhoto) ne omogoča dejanskega uresničevanja pravic pod pogoji, ki so primerljivimi s tistimi, ki veljajo za osebe brez takšne osebne okoliščine (npr. za osebe brez okvare sluha). Kakršnakoli prilagoditev namreč ne zadostuje, kot primerna namreč velja le takšna prilagoditev, ki preprečuje posredno diskriminacijo oziroma, ki zagotavlja enake možnosti.

Zagovornik je v zvezi z navedenim uvodoma ugotovil, da je na podlagi ZUSZJ gluhim formalno zagotovljena primerna prilagoditev glede enakopravno vključevanje v življenjsko in delovno okolje ter vse oblike družbenega življenja ob enakih pravicah in pogojih ter z enakimi možnostmi, kot jih imajo osebe brez okvare sluha, saj jim določba 10. člena ZUSZJ zagotavlja pravico do uporabe slovenskega znakovnega jezika (torej do njim prilagojenega komuniciranja) v prav vseh življenjskih situacijah; tako pred državnimi organi, organi lokalne samouprave, izvajalci javnih pooblastil oziroma izvajalci javne službe (prvi odstavek), kot tudi v vseh drugih življenjskih situacijah, v katerih bi ji gluhoti pomenila oviro pri zadovoljevanju njenih potreb (drugi odstavek). Vendar pa bi bila zgolj formalna primernost takšne prilagoditve, ki jo zagotavlja 10. člen ZUSZJ, le črka na papirju, če bi se ugotovilo, da so učinki zakona takšni, da kljub prilagoditvi povzročajo dejansko neenakost⁷⁸ glede vključevanja v družbeno življenje.

*

Kot izhaja iz predstavljene odločbe Ustavnega sodišča, so primerne prilagoditve način za preprečevanje posredne diskriminacije. **Primerna prilagoditev** pomeni potrebne zakonodajne, upravne in druge ukrepe, ki ne nalagajo nesorazmernega bremena, kadar so v posameznem primeru potrebni, da se osebam z invalidnostmi na enaki podlagi kot drugim zagotovi uživanje ali uresničevanje pravic in svoboščin (2. člen MKPI / tretji odstavek 3. člena ZIMI). Zakonodajalec mora prilagoditve za izenačevanje položaja ranljivih skupin oblikovati tako, da so primerne oziroma da se z njimi tudi dejansko preprečuje manj ugoden položaj oziroma marginalizacija ranljivih skupin.

Kot že rečeno je v situacijah, ko bi bilo zaradi izenačevanja položaja ranljive skupine potrebno oblikovati primerne prilagoditve, diskriminatorna tako popolna opustitev oblikovanja kakršnekoli prilagoditve, kot tudi oblikovanje **prilagoditve, ki ni primerna**. Zagovornik je štel, da so prilagoditve za izenačevanje položaja gluhih primerne, kadar so oblikovane tako, da gluhim omogočajo enakopravno vključevanje v družbeno življenje. Po drugi strani pa prilagoditve, ki niso oblikovane tako, da bi bil njihov učinek ustvarjanje enakih možnosti oziroma prilagoditve, ki gluhim ne omogočajo enakopravnega vključevanja v družbeno življenje, niso primerne in na podlagi določbe 2. člena MKPI pomenijo diskriminacijo, in sicer v luči določb ZVarD, ki je podlaga za delovanje Zagovornika, predstavljajo pojavno obliko posredne diskriminacije iz drugega odstavka 6. člena ZVarD.

Slovenski pravni red prek ZVarD namreč ne pozna samostojne oblike diskriminacije zaradi odklonitve primerne prilagoditve. Vendar pa takšno obliko diskriminacije pozna MKPI. V skladu s 153. členom Ustave je potrebno ZVarD razlagati skladno z MKPI, zaradi česar je treba nezagotovitev primerne prilagoditve subsumirati pod eno od obstoječih oblik diskriminacije.

⁷⁸ Smiselno tako tudi Odločba U-I-146/07-34 z dne 13. 11. 2008, tč. 17.

Zagovornik je, podobno kot je to storilo Ustavno sodišče v zadevi U-I-146/07, prepoznal, da nezagotovitvi primerne prilagoditve ustreza pojavna oblika diskriminacije iz drugega odstavka 6. člena ZVarD (posredna diskriminacija).

*

Na podlagi spoznanja, da je potrebno gluhih za enakovredno udeležbo v družbenem življenju omogočiti določene prilagoditve, s pomočjo katerih bodo lahko učinkovito komunicirali in se sporazumevali, je zakonodajalec sprejel ZUSZJ⁷⁹. ZUSZJ v prvem odstavku 1. člena določa pravico gluhih oseb uporabljati znakovni jezik in način uveljavljanja pravice do tolmača za znakovni jezik pri enakopravnem vključevanju gluhih oseb v življenjsko in delovno okolje ter vse oblike družbenega življenja ob enakih pravicah in pogojih ter z enakimi možnostmi, kot jih imajo osebe brez okvare sluha.

Ureditev ZUSZJ glede uveljavljanja pravice do tolmača predstavlja **prilagoditev** v smislu 2. člena MKPI / tretjega odstavka 3. člena ZIMI, saj gre za zakonodajni ukrep, ki naj bi gluhih na enaki podlagi kot drugim omogočili uresničevanje pravice do enakopravnega vključevanja v družbeno življenje. Kot že rečeno, je za uresničevanje pravice do enakopravnega vključevanja v družbeno življenje bistveno uspešno komuniciranje. Gluhi komunicirajo in se sporazumevajo s pomočjo znakovnega jezika. Ker znakovni jezik pozna le malo ljudi, potrebujejo gluhi za uspešno komuniciranje prilagoditev v obliki pomoči tolmača za znakovni jezik.

*

V nadaljevanju postopka je Zagovornik ugotavljal, ali lahko gluhi na podlagi prilagoditve, kot jo ponuja ZUSZJ, v družbenem življenju komunicirajo na tak način, da jim je dejansko omogočeno enakopravno vključevanje v družbeno življenje oziroma ali je prilagoditev primerna. Zagovornik je že ugotovil, da določbe ZUSZJ formalno ne omejujejo pravice gluhih do enakopravnega vključevanja v družbeno življenje ter da je pri obravnavi diskriminatornosti ZUSZJ potrebno preučiti tudi dejanske učinke zakona.

Obravnavana zakonska določba 13. člena ZUSZJ v prvem odstavku določa, da gluhi pravico do tolmača za znakovni jezik iz drugega odstavka 10. člena ZUSZJ (v drugih življenjskih situacijah) lahko uveljavljajo po lastni presoji (le) v obsegu 30 ur letno (oziroma 100 ur letno, če imajo status dijaka in študenta). Zagovornik je v postopku preveril, ali potrebe gluhih po komunikaciji v drugih življenjskih situacijah presegajo 30 / 100 ur letno ter ali nadomestni načini komuniciranja gluhih kljub omejitvi iz prvega odstavka 13. člena ZUSZJ zagotavljajo uspešno komuniciranje oziroma uresničevanje pravice do enakopravnega vključevanja v družbeno življenje pod enakimi pogoji kot slišči. Tisti gluhi, ki bi v posameznem letu porabili vse vavčerje za tolmače, bi morali namreč, če bi želeli še nadalje uspešno komunicirati s sliščimi, storitve tolmača plačati sami. Tako bi bili finančno prikrajšani v primerjavi s sliščimi osebami, kar bi jih dejansko postavilo v neenak položaj.

Iz navedb MDDSZ, da ostaja veliko število vavčerjev neizkoriščenih, kar po njihovi oceni pomeni, da imajo upravičenci na razpolago zadostno število vavčerjev, izhaja, da na ministrstvu ocenjujejo, da do dejanske neenakosti ne prihaja. Vendar iz ostalih odgovorov na poizvedbe izhaja, da vse gluhe osebe ne uporabljajo storitev tolmačev v enakem obsegu in da tisti, ki jih uporabljajo, z njimi ne pokrijejo vseh svojih potreb. Dejstvo, da (samo) nekaterim

⁷⁹ Glej Predlog ZUSZJ - EPA 282 - III; EVA: 1998-2611-0074, številka 008-01/2001-1 z dne 26. 7. 2001.

med njimi vavčerjev ne primanjkuje, pa ne more ovreči ugotovitve, da so zaradi obravnavane ureditve gluhi prikrajšani, saj se ne morejo pod enakimi (finančnimi) pogoji vključevati v družbeno življenje.

Številne raziskave kažejo, da gluhi zaradi omejenega dostopa do zadostnih (zanje brezplačnih) storitev tolmača v vseh življenjskih situacijah trpijo resne in hude posledice. Že zgodovinske izkušnje kažejo, da se gluhi zaradi neuspešne komunikacije spopadajo s številnimi težavami, da so ogrožene njihove komunikacijske in jezikovne spretnosti ter da zaradi slabšega ali neobstoječega komuniciranja trpijo izobraževalne, družbene, kognitivne in psihološke posledice.⁸⁰ Tako se v skupnosti gluhih pojavlja večje tveganje za razvoj duševnih motenj v primerjavi s celotno populacijo. Izguba sposobnosti jasno razlagati stvari poslabša odnose z drugimi in lahko, ko se oseba umakne od preostalega sveta, povzroči vsiljeno izolacijo.⁸¹

Ugotovitev o dejanskem prikrajšanju je potrjena tudi s številnimi navedbami uporabnikov vavčerjev, ki so opisovali konkretne težave in primanjkljaje, kot to izhaja iz odgovorov ZDGNS, ZGNLj in ZZTSZJ. Poleg splošne ocene teh organizacij, da ureditev ni primerna, saj je število vavčerjev, ki jih gluhi lahko uporabijo v ostalih življenjskih situacijah, premajhno, je tudi iz njihovih odgovorov mogoče razbrati obstoj konkretnih škodljivih posledic obravnavane ureditve.

Tako so v ZDGNS primeroma navedli, da gluhim zmanjkuje vavčerjev za plačilo tolmačev za pomoč pri nakupovanju, dodatnem izobraževanju in usposabljanju, za tolmačenje na prireditvah, za pomoč pri nakupu vozila in bele tehnike in tolmačenje na sestankih zbora stanovalcev.

V ZGS 14 11 so opisali konkretne škodljive posledice, ki so se zgodile uporabnikom storitev tolmačev, ki bi za vključitev v družbeno življenje potrebovali več kot 30 ur tolmačenja:

- onemogočen vpis na univerzo za tretje življenjsko obdobje, kjer program traja 60 ur;
- onemogočena udeležba na dvodnevni konferenci, kjer bi uporabnik potreboval 32 ur tolmačenja, saj morata sestanke, konference, kongrese obvezno tolmačiti najmanj dva tolmača, ki se izmenjujeta na 20 minut, ne glede na trajanje tolmačenja, vsak tolmač pa je upravičen do plačila za ves čas trajanja dogodka.
- študent, ki je poleg študija obiskoval še predavanja ob vikendih, ki trajajo 6-7 ur na mesec, se ni mogel udeležiti dodatnih izobraževanj po svoji izbiri;
- onemogočeno opravljanje voznškega izpita, ki obsega 8 urni tečaj prve pomoči, 16 urni tečaj CPP, 20 ur praktičnega usposabljanja, ter čas za izpit iz CPP in voznški izpit;
- onemogočen enakopraven dostop do tečaja za učitelja smučanja, saj ta obsega najmanj 10 krat po 8 ur izobraževanja, za kar bi uporabnik potreboval 80 vavčerjev, ki jih uporabnik pridobi v 3 letih, hkrati pa v tem času vavčerjev pa ne more uporabiti v druge namene kot so npr. sestanki, za udeležbo na učiteljskem tečaju pa mora uporabnik plačati tolmaču tudi stroške vozovnice za smučanje za 10 dni izobraževanja;
- med druge življenjske situacije spada tudi obisk zdravnika v sistemu zasebnega zdravstva, zato izvajalci uporabnikom niso dolžni zagotoviti tolmača, enako velja za veterinarje;

⁸⁰ Predlog za začetek postopka za dopolnitev II. poglavja Ustave Republike Slovenije: EVA 2019-2611-0009

⁸¹ Tako npr.: The impact of hearing loss on mental health, Amplivox, 3 October 2023. Dostopno na <https://www.amplivox.com/education/knowledge-hub/the-impact-of-hearing-loss-on-mental-health#:~:text=Losing%20our%20ability%20to%20hear,of%20developing%20mental%20health%20disorders>

- uporabniki morajo z vavčerji plačati govorilne ure v zasebnem vrtcu;
- otežena enakopravna udeležba na trgu delovne sile, saj gluhi nimajo na voljo dovolj vavčerjev za storitve tolmača pri razgovorih za službo.

Vse navedeno po oceni Zagovornika nedvomno predstavlja prikrajšanje oziroma oviro, pri tem pa gre za običajne življenjske situacije, ki so sestavni del družbenega življenja, v katerih bi sicer gluhi morali imeti možnost komunicirati enako kot slišči oziroma jim bi morala biti zagotovljena pravica do enakopravnega vključevanja v družbeno življenje.

*

Zagovornik je upošteval, da imajo gluhi poleg vavčerjev v obsegu iz prvega odstavka 13. člena ZUSZJ na voljo tudi nadomestne načine za vključevanje v življenjsko in v delovno okolje ter v vse druge oblike družbenega življenja, in sicer komunikacijski dodatek po ZOA, tehnične pripomočke po ZIMI in podporno storitev po ZZRZI, iz odgovorov na poizvedbe pa izhaja, da se gluhi poslužujejo tudi drugih nadomestnih načinov, ki nimajo podlage v zakonih.

V postopku je bilo ugotovljeno, da znaša komunikacijski dodatek, če ga gluhi prejme v obliki denarnega nadomestila, 189,27 evrov mesečno. Upošteva se določila Tarife lahko gluhi s tem na primer plača 3 dodatne ure tolmačenja po osnovni ceni 21,00 evrov in 3 dodatne ure tolmačenja po ceni, ki je zvišana za 80% in znaša 37,80 evra, ter s preostankom 12,87 evrov tudi morebitne potne stroške tolmača na razdalji 2 krat po 21,4 km. Zagovornik ugotavlja, da potreb gluhih po dodatnih storitvah tolmačev, kot so jih predstavile organizacije, ki so odgovorile na poizvedbo Zagovornika, s tem še vedno ni mogoče pokriti.

Tehnični pripomočki so gotovo zelo dobrodošli, vendar je iz odgovorov na poizvedbe razvidno, da so z njimi storitve tolmačev zgolj dopolnjene, zato z njimi ni mogoče nadomestiti storitev tolmačev.

Gluhe osebe, ki so zaposlene, lahko v okviru podporne zaposlitve pomoč tolmača na delovnem mestu dobijo v obsegu 30 ur na mesec. Pri tem velja omeniti statistični podatek, da je v primeru 40 urnega delovnika v letu 2026 skupaj 2088 delovnih ur, gluha oseba pa lahko v okviru podporne zaposlitve dobi pomoč tolmača v obsegu 360 ur letno, kar pomeni 17,24 % celotne delovne obveznosti. Iz odgovora ZGNLj je razvidno, da to ne zadostuje.

V ZGS 14 11 so navedli, da gluhi, ki jim vavčerjev zmanjka, hkrati pa so slabega premoženjskega stanja, za (brezplačno) pomoč zaprosijo družinske člane, prijatelje, sodelavce ter prostovoljce ZGS 14 11. Zagovornik je ocenil, da gre pri tem za izhod v sili, ter da je taka pomoč lahko tudi negotova, odvisna od dobre volje oziroma prostega časa takšnih tolmačev, zato tudi ta način ni primerna nadomestitev primanjkljaja, ki ga povzroča omejitev iz prvega odstavka 13. člena ZUSZJ. Primerno prilagoditev za uresničevanje pravice do enakopravnega vključevanja v delovno in življenjsko okolje in v vse druge oblike družbenega življenja je namreč dolžna gluhim zagotoviti država.

*

Glede na vse navedeno po oceni Zagovornika določbe ZUSZJ, ki gluhih v skladu z namenom zakona⁸² formalno sicer omogočajo prilagoditve za uresničevanje pravice do neomejene uporabe znakovnega jezika, ne predstavljajo ustrezno izpeljanega ukrepa za zagotavljanje enakih možnosti. S tem, ko v 13. členu omejujejo pravico do vavčerjev, namreč v nasprotju z namenom zakona ne zagotavljajo enakopravnega vključevanja gluhih oseb v življenjsko in delovno okolje ter vse oblike družbenega življenja ob enakih pravicah in pogojih ter z enakimi možnostmi, kot jih imajo osebe brez okvare sluha, saj morajo gluhi za sporazumevanje v obsegu, ki presega 30 / 100 ur letno, nameniti določena finančna sredstva in so tako finančno prikrajšani v primerjavi s slišječimi.

Ker učinki obravnavane zakonske določbe primerne prilagoditve oziroma enakih možnosti ne zagotavljajo, je Zagovornik ugotovil, da predstavlja ureditev prvega odstavka 13. člena ZUSZJ poseg v pravico gluhih, da se enakopravno, zlasti pod enakimi finančnimi pogoji kot osebe brez osebne okoliščine gluhot, vključujejo v družbeno življenje.

*

Zagovornik je nadalje preveril, ali je ugotovljeni poseg v pravico gluhih, da se enakopravno vključujejo v družbeno življenje, dopusten - ali gre torej za **izjemo od prepovedi diskriminacije**. Pri presoji je uporabil določbo drugega odstavka 6. člena ZVarD, ki se nanaša na posredno diskriminacijo, glede odklonitve primerne prilagoditve pa se je oprl tudi na določbo tretjega odstavka 3. člena ZIMI v zvezi z 2. členom MKPI⁸³. V skladu z navedenimi določbami je poseg v pravico do nediskriminatorne obravnave dopusten, če temelji na legitimnem cilju in so sredstva za doseganje tega cilja ustrezna in nujno potrebna. Tudi opustitev primerne prilagoditve je lahko dopustna, kadar bi ukrep, ki predstavlja primerno prilagoditev, nalagal zavezancu nesorazmerno breme.

*

MDDSZ je na vprašanje o legitimnem cilju obravnavane ureditve izpostavilo, da pri obravnavani ureditvi ne gre za situacije pred državnimi organi, ampak na druge življenjske situacije, v katere posamezniki vstopajo prostovoljno. Smiselno je MDDSZ torej navajal, da razlikovanje med situacijami, ko gluhi svoj jezik s pomočjo tolmača brezplačno in neomejeno uporabljajo pred državnimi organi, in vsemi drugimi življenjskimi situacijami, ko jim je brezplačna pomoč tolmača omejena na 30 / 100 ur letno, temelji na okoliščinah situacije, v katero vstopajo gluhi v uradnih postopkih oziroma v prostem času. Zagovornik je v zvezi z navedenim ugotovil, da imajo gluhi pravico do enakopravne vključitve v prav vse oblike družbenega življenja, tako tiste oblike, ki se odvijajo pred državnimi organi, kot tudi v tiste, ki se odvijajo v vseh ostalih življenjskih situacijah (v katere naj bi vstopali prostovoljno), zato v

⁸² Namen ZUSZJ je razviden iz določbe prvega odstavka 1. člena zakona, ki se glasi: »Ta zakon določa pravico gluhih oseb uporabljati slovenski znakovni jezik in pravico gluhih oseb do informiranja v njim prilagojenih tehnikah ter obseg in način uveljavljanja pravice do tolmača za znakovni jezik pri enakopravnem vključevanju gluhih oseb v življenjsko in delovno okolje ter vse oblike družbenega življenja ob enakih pravicah in pogojih ter z enakimi možnostmi, kot jih imajo osebe brez okvare sluha.«

⁸³ Odklonitev primerne prilagoditve velja na podlagi določb MKPI za posebno obliko diskriminacije. Omenjena določba se v tretjem in četrtem odstavku glasi:

(3) "diskriminacija zaradi invalidnosti" pomeni vsako razlikovanje, izključevanje ali omejevanje zaradi invalidnosti z namenom ali posledico zmanjšanja ali izničenja enakopravnega priznavanja, uživanja ali uresničevanja vseh človekovih pravic in temeljnih svoboščin na političnem, gospodarskem, socialnem, kulturnem, civilnem ali drugem področju. Vključuje vse oblike diskriminacije, tudi odklonitev primerne prilagoditve;

(4) "primerna prilagoditev" pomeni potrebne in primerne spremembe ter prilagoditve, ki ne nalagajo nesorazmernega ali nepotrebne bremena, kadar so v posameznem primeru potrebne, da se invalidom na enaki podlagi kot drugim zagotovi uživanje ali uresničevanje vseh človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

navedbi MDDSZ legitimnega cilja, ki bi ga zasledovala ureditev ZUSZJ oziroma omejitev iz prvega odstavka 13. člena ZUSZJ, ni prepoznal.

Iz navedb MDDSZ, da je obravnavana ureditev ustrezna in da ni primerna sprememba na način, da bi se za vsakega gluhega njegove potrebe po storitvah tolmačev ugotavljale individualno, izhaja, da bi legitimen cilj po mnenju ministrstva lahko bil v ekonomičnosti poslovanja organov, ki odločajo o pravici gluhih do vavčerjev, saj trenutna ureditev zanje omogoča enostavno in hitro odločanje o obravnavani pravici. Tudi v tem Zagovornik legitimnega cilja, ki bi ga zasledovala obravnavana ureditev, ni prepoznal, saj želja po enostavni in hitri administrativni odločitvi ne more prevladati nad pravico do enakopravne vključitve v družbeno življenje. Iz enakih razlogov tudi ni mogoče ugotoviti, da bi prilagoditev, ki bi bila primernejša in bi upoštevala individualne potrebe posameznikov, državi nalagala nesorazmerno breme.

Zagovornik je na podlagi ugotovitev v postopku ocenil, da ima omejitev pravice gluhih iz prvega odstavka 13. člena ZUSZJ gotovo tudi pozitivne finančne učinke na državni proračun, saj iz sredstev države ni potrebno pokriti stroškov tolmačev znakovnega jezika, ki nastajajo tistim gluhim, ki so družbeno aktivni in njihove potrebe po storitvah tolmačev presegajo 30/100 ur letno. Vendar pa tudi to ne more predstavljati legitimnega cilja, ki bi ga obravnavana ureditev zasledovala, saj je v nasprotju z zavezami, ki jih je Republika Slovenija sprejela, ko je pristopila k že navedenim mednarodnim aktom ter ko je sprejela ZIMI. Glede na navedeno Zagovornik tudi v za državni proračun ugodnih finančnih učinkih, ki naj bi jih zagotavljala obravnavana prilagoditev iz prvega odstavka 13. člena ZUSZJ, ni prepoznal legitimnega cilja obravnavane ureditve, hkrati pa na podlagi navedb MDDSZ tudi ni ugotovil, da bi prilagoditev, ki bi bila primernejša in bi upoštevala individualne potrebe posameznikov, državi nalagala nesorazmerno breme. Ne glede na finančne posledice obseg tistih storitev tolmačev, ki se plačujejo z vavčerji, ne sme biti omejen z letnimi kvotami, temveč z dejanskimi potrebami posameznikov⁸⁴.

Ker Zagovornik legitimnega cilja, ki bi ga zasledovala ureditev, ki je predmet te ocene diskriminatornosti predpisa, ni zaznal, nadaljnje ugotavljanje, ali so sredstva za doseganje tega cilja ustrezna in nujno potrebna, ni bilo smiselno.

*

Glede na vse navedeno je Zagovornik zaključil, da prilagoditev, ki jo predstavlja 13. člen ZUSZJ, gluhim dejansko ne omogoča uspešne komunikacije v vseh drugih življenjskih situacijah v smislu določbe drugega odstavka 10. člena ZUSZJ, saj gluhim omejuje dostop do brezplačnih storitev tolmačev znakovnega jezika, s čimer jim delno onemogoča uspešno komunikacijo s soljudmi, povečuje njihovo izoliranost in blokado odnosov, pri čemer je potreba po komunikaciji in jeziku bistvena človekova potreba zato posameznik brez komunikacije v družbi ne more postati učinkovita in produktivna odrasla oseba ali obveščen državljan. S tem je poseženo v pravico gluhih do enakopravnega vključevanja v življenjsko in delovno okolje ter vse oblike družbenega življenja ob enakih pravicah in pogojih ter z enakimi možnostmi, kot jih imajo osebe brez okvare sluha v smislu določbe 1. člena ZUSZJ. Navedeno pomeni, da je zakonska določba 13. člena ZUSZJ diskriminatorna, in sicer v smislu določbe drugega

⁸⁴ Kot npr. na Švedskem, kjer se stroški tolmačenja plačujejo iz državnih skladov in jih v nobenem primeru ne plača uporabnik, torej gluha oseba - tako Predlog ZUSZJ, str. 22.

odstavka 6. člena ZVarD (posredna diskriminacija), v povezavi z določbo 2. člena MKPI (neprimerna prilagoditev).

B: Ocena posredne diskriminatornosti 13. člena ZUSZJ:

Kot že rečeno, je Zagovornik ob izdelavi ocene diskriminatornosti zaznal, da morajo na podlagi veljavne ureditve 13. člena ZUSZJ gluhi, ki v posameznem letu porabijo vse vavčerje za tolmače in želijo kljub temu še nadalje komunicirati s soljudmi na način, da uporabljajo svoj jezik, storitve tolmača plačati sami. V zvezi s tem je že ugotovil, da so zaradi tega gluhi kot družbena skupina pri uresničevanju pravice do vključevanja v družbeno življenje finančno prikrajšani v primerjavi s slišječimi osebami.

Ob obravnavi diskriminatornosti določb ZUSZJ pa je Zagovornik zaznal tudi posredno diskriminatornost določbe 13. člena omenjenega zakona. Posredna diskriminacija v skladu z določbo drugega odstavka 6. člena ZVarD obstaja, kadar je oseba ali skupina oseb z določeno osebno okoliščino bila, je ali bi lahko bila zaradi navidezno nevtralne določbe, merila ali prakse v manj ugodnem položaju kot druge osebe, razen če ta določba, merilo ali praksa objektivno temelji na legitimnem cilju in so sredstva za doseganje tega cilja ustrezna in nujno potrebna.

Navedena določba je namreč navidezno nevtralna, ker velja za vse gluhe osebe enako, vendar pa lahko v manj ugoden položaj postavlja tiste gluhe, ki so hkrati tudi slabega premoženjskega stanja. Pri tem gre za večkratno⁸⁵ oziroma natančneje intersekcijsko⁸⁶ **osebno okoliščino invalidnosti in premoženjskega stanja**, ki je podana pri tistih gluhih osebah, ki so hkrati slabega premoženjskega stanja oziroma nimajo dovolj sredstev za plačilo storitev tolmača v obsegu, ki presega 30/100 ur letno.

Zagovornik je v postopku ocenjeval, ali so gluhi, ki so slabega premoženjskega stanja in zato presežnih storitev tolmačev - torej storitev, ki presegajo obseg 30 / 100 ur letno, ne zmorejo plačati, prikrajšani in je poseženo v njihovo pravico do uspešne komunikacije oziroma na njej temelječo pravico do enakopravnega vključevanja v družbeno življenje - ne le v primerjavi s slišječimi, pač pa zlasti (v luči prepovedi posredne diskriminacije iz drugega odstavka 6. člena ZVarD) v primerjavi s tistimi gluhi, ki so finančno zmožni sami plačati presežne storitve tolmačev.

Zagovornik je posredno diskriminatornost določbe 13. člena ZUSZJ ocenjeval po metodi, ki jo je razvilo Ustavno sodišče, ko je presojo morebitno diskriminacijsko obravnavo. Ustavno sodišče je v Odločbi št. U-I-425/06 z dne 2. 7. 2009 (7. točka obrazložitve) zavzelo stališče, da je za presojo utemeljenosti očitka o neenakem, diskriminacijskem obravnavanju treba odgovoriti na naslednja vprašanja: 1.) ali se zatrevano različno obravnavanje nanaša na zagotavljanje oziroma uresničevanje človekove pravice oziroma temeljne svoboščine; 2.) če se, ali obstaja različno obravnavanje pobudnika in tistega, s katerim se pobudnik primerja; 3.) ali sta dejanska položaja, ki ju pobudnika primerjata, v bistvenem enaka in torej razlikovanje temelji na okoliščini iz prvega odstavka 14. člena Ustave ter 4.) če gre za razlikovanje na

⁸⁵ ZVarD v prvi alineji 12. člena določa, da je večkratna diskriminacija podana, kadar je oseba diskriminirana zaradi več osebnih okoliščin hkrati.

⁸⁶ Več o intersekcijski diskriminaciji kot obliki večkratne diskriminacije v: Ben Smith: Intersectional Discrimination and Substantive Equality: A comparative and Theoretical Perspective, The Equal Rights Review, Vol. Sixteen (2016).

podlagi okoliščine iz prvega odstavka 14. člena Ustave in torej za poseg v pravico do nediskriminacijskega obravnavanja, ali je ta poseg ustavno dopusten. Če je odgovor na prva tri vprašanja pritrdilen in poseg ne prestane t. i. strogega testa sorazmernosti, potem gre za neustavno diskriminacijo.

Tehtanje utemeljenosti očitka o diskriminaciji, kot je določena v 4. členu ZVarD, po oceni Zagovornika poteka po istem mehanizmu, pri čemer pa diskriminacija pomeni vsako neupravičeno dejansko ali pravno neenako obravnavanje, razlikovanje, izključevanje ali omejevanje ali opustitev ravnanja zaradi osebnih okoliščin, ki ima za cilj ali posledico oviranje, zmanjšanje ali izničenje enakopravnega priznavanja, uživanja ali uresničevanja ne samo človekovih pravic in temeljnih svoboščin, temveč tudi drugih pravic, pravnih interesov in ugodnosti (poseg v zavarovano dobrotno).

*

1.) Ali se zatrjevano različno obravnavanje nanaša na zavarovano dobrotno: Po preučitvi vseh že omenjenih odgovorov na poizvedbe je Zagovornik ugotovil, da so kljub navidezno nevtralni določbi 13. člena ZUSZJ, ki pravico do vavčerjev podeljuje vsem gluhih na enak način, gluhi dejansko različno obravnavani glede na njihovo premoženjsko stanje, saj omenjena zakonska določba v slabši položaj postavlja gluhe, ki so slabega premoženjskega stanja, in sicer glede presežnih storitev tolmača. S tem je poseženo v naslednje zavarovane dobrine: v pravico do socialne varnosti, do uspešne komunikacije, v pravico do enakopravnega vključevanja v družbeno življenje ter v splošno pravico do enake obravnave tistih gluhih, ki so slabega premoženjskega stanja.

2.) Ali obstaja različno obravnavanje pobudnika in tistih, s katerimi se pobudnik primerja: Gluhi, ki si presežnih storitev tolmača ne zmorejo sami plačati, so v slabšem položaju v primerjavi s tistimi gluhih osebami, ki imajo zadosti finančnih sredstev, da si takšne storitve lahko plačajo sami. Gluhi, ki zmorejo sami plačati presežne storitve tolmačev, lahko namreč s pomočjo tolmača uspešno komunicirajo, tako med seboj kot tudi z večino, ki znakovnega jezika ne razume, in na ta način uresničujejo svojo pravico do vključitve v družbeno življenje. Gluhi, ki so slabega premoženjskega stanja in si zato presežnih storitev tolmača ne morejo plačati sami, pa se zaradi ovir v komunikaciji praviloma težje vključijo v družbeno življenje, zaradi česar so lahko delno ali v celoti izključeni; socialne neenakosti, ki so posledica njihove osebne okoliščine gluhot v povezavi s premoženjskim stanjem, pa se poglobljajo. To pomeni, da so gluhi, ki so slabšega premoženjskega stanja, dejansko v slabšem položaju od tistih gluhih, ki so dovolj premožni, da presežne storitve tolmačev lahko plačajo sami, torej različno obravnavanje gluhih glede na premoženjsko stanje obstaja.

3.) Ali je dejanski položaj pobudnika v bistvenem enak in ali razlikovanje temelji na osebni okoliščini: Za položaj gluhih v družbi je v luči predmetne ocene pomembna zlasti okoliščina, da gluhi komunicirajo s pomočjo slovenskega znakovnega jezika. Navedeno pomeni, da je položaj gluhih, ki so slabega premoženjskega stanja, in gluhih, ki niso slabega premoženjskega stanja, glede potrebe po komunikaciji in enakopravnem vključevanju v družbeno življenje v bistvenem enak. Glede dostopnosti presežnih storitev tolmača pa so gluhi med seboj v različnih položajih glede na osebno okoliščino premoženjskega stanja. Razlikovanje med gluhih zato temelji na osebni okoliščini – premoženjskem stanju, saj je prav od te odvisno, v kakšnem obsegu gluha oseba lahko uporablja tudi presežne storitve tolmača za slovenski znakovni jezik, oziroma ali se bo lahko pod enakimi pogoji kot drugi gluhi vključevala v družbeno življenje.

4.) Če gre za razlikovanje na podlagi osebne okoliščine in torej za poseg v pravico do nediskriminacijskega obravnavanja, ali je ta poseg dopusten - ali temelji na legitimnem cilju in so sredstva za doseganje tega cilja ustrezna in nujno potrebna: Zagovornik je že ugotovil odsotnost legitimnega cilja obravnavane ureditve, ko je obravnaval diskriminatornost oziroma neprimernost prilagoditve, ki jo predstavlja 13. člen ZUSZJ, ko se je osredotočil na primerjavo položaja gluhih s slišječimi. Že v prvem delu ocene ni prepoznal legitimnega cilja za obravnavano ureditev v tem, da je potrebno razlikovati med situacijami, ko gluhi svoj jezik s pomočjo tolmača brezplačno in neomejeno uporabljajo pred državnimi organi, in vsemi drugimi življenjskimi situacijami, ko jim je brezplačna pomoč tolmača omejena; v ekonomičnosti poslovanja organov, ki odločajo o pravici gluhih do vavčerjev; in tudi ne v pozitivnih finančnih učinkih na državni proračun, saj je ureditev 13. člena ZUSZJ v nasprotju z zavezami, ki jih je Republika Slovenija sprejela, ko je pristopila k mednarodnim aktom (MKPI, EKČP, Listina) ter ko je sprejela ZIMI. Zagovornik iz enakih razlogov legitimnega cilja ni prepoznal tudi v tem delu ocene, zato nadaljnje ugotavljanje, ali so sredstva za doseganje tega cilja ustrezna in nujno potrebna, ni bilo smiselno. Glede na navedeno je Zagovornik zaključil, da tudi poseg v pravico gluhih, ki so slabega premoženjskega stanja, ni dopusten in pomeni posredno diskriminacijo.

C: Zaključek:

Ureditev 13. člena ZUSZJ pomeni neupravičeno razlikovanje in nedopusten poseg v pravico do enakega obravnavanja in je v nasprotju z dolžnostjo države, da vsem gluhim zagotovi pravico do enakopravnega vključevanja v družbeno življenje oziroma primerne prilagoditve komunikacije oziroma sporazumevanja, ki so za uresničevanje te pravice potrebne. Omenjeno dolžnost državi nalagajo Ustava ter mednarodne pogodbe, zlasti MKPI, EKČP in Listina.

Zagovornik je ocenil, da obravnavana ureditev posredno diskriminira tako vse gluhe osebe v primerjavi s slišječimi, ker jim ne zagotavlja prilagoditve načina komuniciranja, ki bi bila primerna (A), hkrati pa je prepoznal tudi posredno diskriminacijo znotraj skupine gluhih, in sicer glede na osebno okoliščino premoženjskega stanja (B).

Ureditev 13. člena ZUSZJ je diskriminatorna in je v nasprotju z:

- določbami ZVarD, zlasti s prepovedjo posredne diskriminacije iz drugega odstavka 6. člena ZVarD;
- pravico do enakopravnega vključevanja gluhih oseb v življenjsko in delovno okolje ter vse oblike družbenega življenja ob enakih pravicah in pogojih ter z enakimi možnostmi, kot jih imajo osebe brez okvare sluha iz prvega odstavka ZUSZJ;
- prepovedjo diskriminacije oseb z invalidnostmi in njihovo pravico do enakih možnosti iz 1. člena ZIMI ter drugimi določbami ZIMI (pravica do enakih možnosti pri dostopu do blaga in storitev, ki so na voljo javnosti, in podpora pri ponujanju takega blaga in storitev - 8. člen ZIMI; dostop do vključujočega izobraževanja ter do ustreznih prilagoditev pri vključevanju vanj - 11. člen ZIMI; pravice do zdravstvenih storitev - 12. člen ZIMI, dostop do storitev zaradi vključitve v skupnost in življenje v njej - 13. člen ZIMI; dostop do obveščenosti in kulturnih dobrin - 14. in 15. člen ZIMI);

- določbami Ustave, zlasti z načelom enakosti iz prvega odstavka 14. člena ZUSZJ, ter s pravico do svobode izražanja iz 39. člena Ustave; pravico do enakopravne vključitve v delovno okolje, kot jo opredeljuje tretji odstavek 49. člena Ustave; pravico do izobrazbe in šolanja iz tretjega odstavka 57. člena Ustave in tudi s pravico do svobodne uporabe znakovnega jezika iz 62.a člena Ustave;

- EKČP, ki se na podlagi Protokola 12 uporablja glede vseh pravic, določenih z zakoni;

- določbami MKPI, ki na podlagi 2. člena kot diskriminacijo zaradi invalidnosti šteje nezagotovitev primernih prilagoditev;

- vrednotami in pravnimi pravili EU; zlasti 21. in 26. člena Listine, ter s konkretnimi pravicami oseb z invalidnostmi, kot jih določa ZIMI oziroma MKPI, k spoštovanju katerih državo zavezuje Listina.

Zato je nujna sprememba zakonodaje, ki bo pomenila primernejšo prilagoditev glede načina in obsega za gluhe brezplačnih storitev tolmačev znakovnega jezika v vseh življenjskih situacijah. S tem bi država dejansko uresničila svojo zavezo k zagotavljanju enakih možnosti in zmanjševanju neenakosti gluhih ter bi z uveljavitvijo dejansko primerne prilagoditve odpravila ugotovljeno posredno diskriminacijo.

*

Zagovornik sklepno ocenjuje, da je ureditev 13. člena ZUSZJ diskriminatorna, ker gluhih dejansko ne omogoča uspešne komunikacije, s čimer jih omejuje pri uresničevanju pravice do enakopravnega vključevanja v družbeno življenje.

Naravno sredstvo za komuniciranje gluhih je znakovni jezik, večina prebivalcev pa se sporazumeva v govorjenem jeziku in znakovnega jezika ne razume, zato gluhi pri komuniciranju potrebujejo prilagoditev - pomoč tolmača znakovnega jezika.

Država je dolžna zagotoviti takšne prilagoditve načina komuniciranja gluhih s soljudmi, ki bodo dejansko primerne - ki bodo gluhih pod enakimi pogoji in v enakem obsegu kot slišočim (tudi pod enakimi finančnimi pogoji) omogočile uresničevanje pravice do enakopravnega vključevanja v družbeno življenje. Primerna je prilagoditev, ki ni omejena z pavšalnimi letnimi kvotami, oziroma ki omogoča zadovoljevanje vseh individualnih potreb posameznikov.

*

Ker je Zagovornik v konkretni zadevi zaznal diskriminatornost predpisa, bo na podlagi določbe 38. člena ZVarD z zahtevo začel postopek za oceno ustavnosti 13. člena ZUSZJ.

Pripravila:

Petra Klepec LL.M. (ZRN)

Samostojna Svetovalka Zagovornika

Miha Lobnik

ZAGOVORNIK NAČELA ENAKOSTI

**Petra
Klepec**

Digitally signed by
Petra Klepec
Date: 2026.06.03
13:51:22 +02'00'